

คำนำ

พิมพ์ครั้งที่ ๖/๒๕๒๘

พุทธประวัติสังเขปนี้ ได้อำนวยความสะดวกแก่ครู อาจารย์ และนักเรียน ทั้งในโรงเรียนพระปริยัติธรรม และในสถานศึกษาทั่วไปเป็นอย่างดี ดังที่ทราบกันอยู่.

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ได้นำเอาบันทึกเหตุการณ์ในพุทธประวัติ ที่แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธรจิรายวัตร หรือพระพุทธรูปนิรันตย์ ที่ควรจะน้อมนำมาถือไว้เป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งมีอยู่เป็นอันมาก แต่ได้นำมาเพียงเล็กน้อยพอเป็นตัวอย่าง โดยตั้งชื่อว่า "พุทธประวัติ-เนติ" ซึ่งแปลว่า เยี่ยงอย่าง หรือแบบอย่าง หรือตัวอย่างในพุทธประวัติ. ได้นำเอาบันทึกดังกล่าวนี้มาพิมพ์รวมเข้าด้วย เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักใช้พุทธประวัติ ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และเป็นประโยชน์ในการแต่งกระทู้ธรรมอีกวิชาหนึ่งในแผนกธรรมสนามหลวงด้วย.

อนึ่ง การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง เฉพาะวิชาพุทธประวัติ ท่านกำหนดให้ศึกษา และสอบไล่ความรู้ด้านศาสนพิธีรวมเข้าในวิชาพุทธประวัติด้วย จึงได้นำเอา "ศาสนพิธีสังเขป" ที่ได้บันทึกย่อมาจากศาสนพิธี เล่ม ๑ ซึ่งองค์การศึกษาประกาศใช้เป็นหลักสูตร มารวมไว้ในเล่มนี้ด้วย เพื่อสะดวกในการเรียน การสอน และการสอบวิชาพุทธประวัติยิ่ง ๆ ขึ้น.

พระศรีวิสุทธิญาณ

วัดบวรนิเวศวิหาร

๔ กรกฎาคม ๒๕๒๘

คำนำครั้งที่ ๑/๒๕๑๓

บันทึก "พุทธประวัติสังเขป" นี้ พระมหาอุบล นนฺทโก ป.ธ. ๘

วัดบวรนิเวศวิหาร ครูสอนปริยัติธรรมวัดบวรนิเวศวิหาร อาจารย์
ภาษาบาลีสภาการศึกษา และเจ้าหน้าที่ในแผนกตำรากองอำนวยการ
มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้บันทึกเก็บใจความในพุทธประวัติเป็นตอน
เป็นส่วน คือ :-

๑. เกี่ยวกับประวัติ ชื่อสถานที่ ชื่อบุคคล ความเป็นมา---
จนตรัสรู้.

๒. พุทธกิจ พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญโลกกัตถจริยาอย่างไร ที่ไหน
แก่ใคร ด้วยอาการอย่างไร ซึ่งเป็นเนตติตัวอย่างที่สำคัญ.

๓. หัวข้อธรรมะเรื่องนั้น ๆ ทรงแสดงที่ไหน มีพระประสงค์
อย่างไร ใจความที่ควรจำมีอะไรบ้าง เป็นประโยชน์แก่ผู้มุ่งถือเอาแต่
ใจความ.

พิจารณาเห็นว่า "พุทธประวัติสังเขป" นี้ จะอำนวยความสะดวก
สะดวกแก่ครูอาจารย์และนักเรียน ในวิชาพุทธประวัติทั้งในโรงเรียน
และสถานที่อบรมทั่วไป นอกจากนั้น ผู้ศึกษาที่มีเวลาน้อยจะได้รวบรัด
ถือเอาในความที่ตนประสงค์ได้เป็นอย่างดี จึงตีพิมพ์ขึ้นเป็นหนังสือ
คู่มือวิชาพุทธประวัติแผนกธรรมสนามหลวง

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ขออนุมัติมาแต่
พระมหาอุปถัมภ์ นนทโก ป.ช. ๕ ที่มอบลิขสิทธิ์หนังสือนี้ให้แก่มูลนิธิ ฯ
เพื่อพิมพ์เผยแพร่ต่อไป.

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๓
พระมหาอุปถัมภ์ นนทโก ป.ช. ๕ เจ้าหน้าที่แผนกตำราของมหามกุฏ ฯ
ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามว่า "พระ-
ศรีวิสุทธิญาณ" แผนกตำรามหามกุฏราชวิทยาลัย ทราบซึ่งในพระ-
มหากษัตริย์ จึงขอพระราชทานถือโอกาส ขอถวายพระพรแด่
สมเด็จพระบรมพิตรผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ของทรงพระเจริญใน

พระราชพิธีสมโภชพิธีพัฒนมงคลทุกประการ.

ขอถวายพระพร

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

๒ ธันวาคม ๒๕๑๓

คำนำ

(พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒๕๑๓)

พุทธประวัติสังเขปนี้ ได้เก็บเอาข้อความในหนังสือพุทธประวัติ
บันทึกไว้ เพื่อประโยชน์แก่การท่องจำ (ส่วนตัว) ตามที่อาจารย์สอน
ตั้งแต่เรียนนักธรรมชั้นตรี ต่อมาเมื่อทำหน้าที่เป็นครูสอน ก็ได้บันทึก
เพิ่มเติมเข้าอีก ครั้นถึง พ.ศ. ๒๕๐๕ นวกภิกษุวัดบวรนิเวศวิหาร
แจ้งความประสงค์จะโรเนียวแจก ก็ได้ค้นคว้าเอาข้อความบางอย่าง
ในหนังสืออื่นนอกจากพุทธประวัติ แต่มีความเกี่ยวเนื่องกันมาเพิ่มเข้า
เล็กน้อย แล้วให้โรเนียวแจกนวกภิกษุ-สามเณร วัดบวรนิเวศวิหาร
และวัดอื่น ๆ บางวัด และได้โรเนียวแจกติดต่อกันมา ๓ ปี ต่อมาก็มีผู้
ต้องการถามหาอยู่เสมอ จึงปรารถนาจะพิมพ์เป็นเล่มให้เรียบร้อย แต่ยังไม่
พร้อม ครั้นได้ทราบว่าเป็นงานเฉลิมพระชนมพรรษาศกนี้ จะได้รับ
พระราชทานสมณศักดิ์ตามพระราชประเพณี จึงได้ชำระแก้ไขเพิ่มเติม
อีก แล้วพิมพ์เป็นเล่มขึ้น เป็นเรื่องปฏิบัติการแก่ท่านผู้มีเมตตา มาแสดง
มุทิตาจิตบ้าง และแจกเป็นวิทยาทานต่อไปบ้าง หวังว่าคงอำนวยประ-
โยชน์แก่ผู้ได้รับและอ่าน ตลอดถึงลูกหลาน ญาติ มิตร ผู้กำลังเรียน
นักธรรมและธรรมศึกษาตามสมควร.

แต่ก่อนอื่นโปรดทราบว่าพุทธประวัติสังเขปนี้ ผู้บันทึกมุ่งการ
ท่องจำเป็นสำคัญ ได้ยกเอาใจความที่เห็นว่าสำคัญบางแห่งในที่นั้น ๆ
ขึ้นเรียงเป็นข้อ ๆ ใช้คำพูดย่อ ๆ สั้น ๆ เพื่อจำง่าย จึงได้ทิ้งราชาศัพท์

เสียบ้าง ทั้งเนื้อความแม่ที่สำคัญบางแห่งบ้าง เปลี่ยนสำนวนแต่คงมี
ใจความเดิมไว้บ้าง ฉะนั้น เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งพิสดาร ท่านผู้ยัง
ไม่รู้โปรดอ่านคู่มือหนังสือพุทธประวัติที่จัดเป็นหลักสูตร ซึ่งท่านบูรพา-
จารย์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรจน
ไว้ดีแล้วเถิด.

ขอน้อมถวายลิขสิทธิ์เป็นสมบัติของมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
และส่วนความดีจากหนังสือนี้ แต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ พระองค์
นั้น และบูรพาจารย์ทุกท่าน.

และขอขอบคุณแก่ทุกท่าน ผู้ที่ได้มีส่วนช่วยในการพิมพ์ทุกครั้ง
ตลอดมา.

พระมหาอุบล นนุทโก ป.ธ. ๘

วัดบวรนิเวศวิหาร

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

พุทธประวัติสังเขป

ข้อความเบื้องต้น

การศึกษาพุทธประวัติ คือการเรียนรู้ความเป็นไปของพระพุทธเจ้า ย่อมเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์มาก สำหรับพุทธศาสนิกชน เพราะพระพุทธประวัติเป็นเรื่องที่แสดงพระพุทธรจรรยาของพระพุทธเจ้า ให้ปรากฏ ทั้งเป็นส่วนอรรถสมมติและสัตตูปการสัมปทา เป็นสิ่งสำคัญของผู้นับถือตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เท่ากับพงศาวดารย่อมเป็นสิ่งสำคัญของชาติคน ที่จะให้รู้ได้ว่าชาติใดได้เป็นมาแล้วอย่างไร เพราะพระองค์ทรงเป็นเยี่ยงอย่างอันดี ทั้งอุบายวิธีและระเบียบดำเนินการ ในส่วนที่ทรงทำแก่พระองค์เองและแก่ผู้อื่น ผู้ที่ได้ศึกษาก็จะได้เห็นตัวอย่างที่ดี เป็นเหตุให้ทำชีวิตของตนให้เป็นประโยชน์ ปรับปรุงความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามคลองธรรม เป็นเครื่องนำมาซึ่งชั้นต่ำ ๆ กลาง ๆ ไปก่อน กล่าวคือเรียนรู้แล้วให้รู้จักหยาบยกน้อมนำเอามาใช้ในกิจการทางโลก จะเป็นส่วนพระวิริยะหรือพระขันติก็ตาม ก็คงจะได้ประโยชน์มาก ยิ่งได้ศึกษาให้ละเอียดก็จะยิ่งรู้ลึกซึ้งในพระพุทธานุภาพมากขึ้น ศรัทธา ปสาทะ ความเชื่อความเลื่อมใสก็เจริญมากขึ้น เท่ากับระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ได้ทำประโยชน์ไว้แก่วงศ์ตระกูล และประเทศชาติ

แบบประกอบนักธรรมตรี - พุทธประวัติสังเขป - หน้าที่ 2
ของตบ ๆ แล้วจะเห็นได้ว่าท่านเหล่านั้นมีบุญมีคุณแตกต่างกันอย่างไร แล้ว
จะได้มีแก้ไขบำเพ็ญความดีเจริญรอยตาม.

รวมความแล้วการเรียนรู้พุทธประวัติ ย่อมได้คติ ๓ ทาง คือ :-

๑. ทางตำนาน ให้สำเร็จผลคือทราบเรื่องของพระพุทธเจ้าว่า
เป็นมาอย่างไร.
๒. ทางอภินิหาร ให้สำเร็จผลคือได้เห็นวิธีการเผยแผ่พระ
พุทธศาสนา ที่พระองค์ทรงกระทำสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์
และผู้ที่หนักในทางอภินิหาร ก็จะได้ศรัทธาปสาทะในพระ
พุทธานุภาพยิ่งขึ้น.
๓. ทางธรรม ให้สำเร็จผลคือ ได้ยังทราบข้อปฏิบัติและเหตุ
ผลที่เป็นจริงโดยละเอียดแล้วปฏิบัติถูกต้อง.

ฉะนั้น พุทธศาสนิกชน นักเรียน นักศึกษา ควรกำหนดจดจำไว้
โดยสังเขป ดังต่อไปนี้ :-

ปริมกาล

ปริเภทที่ ๑

ชมพูทวีปและประชาชน

๑. ดินแดนที่เรียกว่า ชมพูทวีป ได้แก่ประเทศอินเดีย (สมัยก่อน) อยู่ทางทิศพายัพของประเทศไทย.
๒. ชมพูทวีปมีชน ๒ ชาติ อาศัยอยู่ต่างวาระกัน คือ :-
 - (๑) ชาติมิลักษะ อาศัยอยู่ก่อน.
 - (๒) ชาติอริยกะ ยกพวกข้ามภูเขาคิมาลัยมารุกไล่เจ้าของถิ่นเดิม แล้วอาศัยอยู่ที่หลัง.
๓. ชมพูทวีปแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ :-
 - (๑) มัชฌิมชนบท หรือมัธยมประเทศ (ส่วนกลาง) เป็นที่อยู่ของพวกอริยกะ.
 - (๒) ปัจฉิมชนบท หรือปัจฉิมประเทศ (ส่วนปลายแดน) เป็นที่อยู่ของพวกมิลักษะ.
๔. อาณาเขตของมัชฌิมชนบทนั้น มีปรากฏในพระบาลีจัมมขันธกะ ในมหาวรรคแห่งพระวินัย ดังนี้ :-
 - (๑) ทิศบูรพา จด มหาศาลนคร (ปัจจุบันคือเมืองเบงกอล).
 - (๒) " อากเนย์ " แม่น้ำสัลลวตี.
 - (๓) " ทักษิณ " เสตกัณณิกนิคม (ปัจจุบันคือแคว้นเดกกัน).

(๔) ทิศปัจฉิม จด **อุณคาม** (ปัจจุบันคือเมืองบอมเบย์).

(๕) " อุดร " **ภูเขาสีรชชะ** (ปัจจุบันคือประเทศเนปาล).

๕. มัชฌิมชนบทนั้น เป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นที่ตั้งนครใหญ่ ๆ เป็นศูนย์กลางการปกครอง และเป็นที่พักพระชนกปราชญ์คณาจารย์ เจ้าลัทธิต่าง ๆ

๖. ชมพูทวีปตามในอุโบสถสูตร ติกนิบาตอังคุตตรนิกาย แบ่งเป็น

๑๖ แคว้นใหญ่ คือ :-

อังคะ มกระ กาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ

ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ กัมโพชะ.

และระบุไว้ในสูตรอื่นอีก ๔ แคว้น คือ :-

ตักกะ โกลิยะ ภัคคะ วิเทหะ อังคุตตราปะ.

๗. การปกครองของแคว้นเหล่านี้ต่าง ๆ กัน คือ :-

(๑) มีพระเจ้าแผ่นดินดำรงยศเป็นมหाराชบั้ง.

(๒) มีพระเจ้าแผ่นดินดำรงยศเป็นเพียงราชาบั้ง.

(๓) มีผู้ปกครองเป็นเพียงอธิบดีบั้ง.

(๔) ใช้อำนาจโดยสิทธิขาดบั้ง.

(๕) ใช้อำนาจโดยสามัคคีธรรมบั้ง.

(๖) บางคราวเป็นรัฐอิสระ

(๗) บางคราวเป็นรัฐเสียดิสระ.

๘. ประชาชนในชมพูทวีปแบ่งออกเป็น ๔ วรรณะ (พวก) คือ :-

(๑) **กษัตริย์** จำพวกเจ้ามีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง.

(๒) พราหมณ์ จำพวกเล่าเรียนมีหน้าที่ฝึกสอนและทำพิธี.

(๓) แพศย์ จำพวกพลเรือนมีหน้าที่ประกอบอาชีพ เช่น ทำ
นา ค้าขาย.

(๔) ชูทร จำพวกคนงานมีหน้าที่รับจ้าง.

๕. ชั้นทั้ง ๔ จำพวกเหล่านี้ พวกที่ ๑-๒ จัดเป็นชั้นสูง ที่ ๓ เป็น
ชั้นสามัญ ที่ ๔ เป็นชั้นต่ำ พวกสูงถือตัวจัด ไม่ยอมร่วมกิน
ร่วมนอนกับพวกต่ำ หากบังเกิดมีร่วมกัน ลูกที่ออกมาจัดเป็นอีก
จำพวกหนึ่งเรียกว่า จัณฑาล ถือว่าเลวมาก.

๑๐. การศึกษาของคนในสมัยนั้นก็เป็นที่ไปตามวรรณะนั้น ๆ คือ มีหน้าที่
อย่างไร ก็ศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่นั้น.

๑๑. คนในสมัยนั้นสนใจวิชาธรรมมาก จึงมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน
ต่าง ๆ เช่น :-

(๑) เกี่ยวกับเรื่องสังสารวัฏ ๒ พวกใหญ่ ๆ

๑. เห็นว่าตายแล้วเกิด.

๒. เห็นว่าตายแล้วสูญ.

(๒) เกี่ยวกับเรื่องสุขทุกข์ ๒ พวกใหญ่ ๆ

๑. สุขทุกข์เกิดจากเหตุ-

๒. สุขทุกข์ไม่เกิดจากเหตุ.

๑๒. คนในสมัยนั้นทั้ง ๔ วรรณะ ก่อนแต่พระพุทธเจ้าอุบัติก็ได้ถือ
ศาสนาพราหมณ์ ถือว่าโลกธาตุทั้งปวงมีเทวดาสราง จึงพากัน
เช่นสรวงด้วยการบูชาัญญและประพาศิตบะทรมานร่างกายต่าง ๆ.

ปริเฉทที่ ๒

สักกชนบท และศากยวงศ์ โกลิยวงศ์

๑. ตำนานสักกชนบทมีเรื่องย่อว่า พระเจ้าโอกกราชในพระนครหนึ่งมีพระราชบุตร ๔ ราชบุตร ๕ พระองค์ ครั้นพระมเหสีทิวงคตแล้ว ได้พระมเหสีใหม่ได้มีพระโอรสอีก ๑ พระองค์ พระราชทานราชสมบัติให้แก่พระโอรสองค์เล็กนั้น โปรดให้พระราชบุตร และพระราชบุตรทั้ง ๕ ไปสร้างพระนครใหม่ในดงไม้สักกะ จึงได้ชื่อว่าสักกชนบท และดงไม้สักกะนั้นเป็นที่อยู่ของพวกกบิลดาบส จึงได้ตั้งชื่อนครใหม่นั้นว่า กบิลพัสดุ์.

๒. พระราชบุตร พระราชบุตร ๘ พระองค์ สมสู่กันเอง ในนครกบิลพัสดุ์ จัดเป็นต้นวงศ์ศากยะ.

๓. พระเชษฐภคินีได้เป็นมเหสีของพระเจ้ากรุงเทวทหะ จัดเป็นต้นวงศ์โกลิยะ.

๔. ศากยวงศ์ กับ โกลิยวงศ์ สืบเชื้อสายลงมาโดยลำดับ เท่าที่ปรากฏอยู่ มีดังนี้ :-

ศากยวงศ์	โกลิยวงศ์
พระเจ้าชยเสนะ	ไม่ปรากฏพระนาม
มีพระราชบุตร และพระราชบุตร	พระเจ้าในโกลิยวงศ์ ไม่ปรากฏ
รวม ๒ พระองค์ คือ :-	พระนาม มีพระราชบุตร และ
(๑) พระเจ้าสีหหนุ	พระราชบุตร ๒ พระองค์ คือ :-

(๒) พระนางเจ้ายโสธรา

(๑) พระเจ้าอัญชนะ

(๒) พระนางเจ้ากัญญา

พระเจ้าสีหหนุกับพระนางเจ้ากัญญา
มีพระราชบุตรและพระราช
บุตรี รวม ๘ พระองค์ คือ :-

(๑) พระเจ้าสุทโธทนะ

(๒) เจ้าชายสุกโกทนะ

(๓) " อมิตทนะ

(๔) " โธทนะ

(๕) " ฌนิทนะ

(๖) เจ้าหญิงปมิตา

(๗) พระนางเจ้าอมิตา

พระเจ้าอัญชนะ กับ พระนางเจ้า
ยโสธรา มีพระราชบุตรและพระ
ราชบุตรี รวม ๔ พระองค์ คือ :-

(๑) พระเจ้าสุปปพุทธะ

(๒) เจ้าชายทัณฑปาณี

(๓) พระนางเจ้ามายาเทวี

(๔) พระนางเจ้าปชาบดี

(โกตมี)

๑. พระเจ้าสุทโธทนะ มีพระราช
บุตร และพระราชบุตรี ๓ พระองค์
ประสูติแต่พระนางเจ้ามายาเทวี ๑
พระองค์ คือ :-

(๑) พระสิทธัตถกุมาร

และประสูติแต่พระนางเจ้าปชาบดี
อีก ๒ พระองค์ คือ :-

(๑) พระนันทะ

พระเจ้าสุปปพุทธะ กับ พระนาง
เจ้าอมิตา มีพระราชบุตร และ
พระราชบุตรี ๒ พระองค์ คือ :-

(๑) พระเทวทัต

(๒) พระนางพิมพา หรือ
ยโสธรา

(๒) พระนางรูปนันทา

๒. สุกโกทนะ กับนางกิสาคี

มีพระโอรส ๑ พระองค์ คือ

(๑) พระอานนท์

๓. อมิตทนะมีพระราชบุตร และ

พระราชบุตรี ๓ พระองค์ คือ

(๑) พระเจ้ามหานามะ

(๒) พระอนุรุทธะ

(๓) พระนางโรหิณี

๑. พระสิทธัตถะกับพระนางพิมพา

มีพระโอรส ๑ พระองค์ คือ

พระราहुล

๒. พระเจ้ามหานามะ กับนางทาสี

มีพระธิดา ๑ พระองค์ คือ

พระนางवासภักตติยา

พระนางवासภักตติยาได้เป็น

พระอัครมเหสี ของพระเจ้า

ปเสนทิโกศลได้พระโอรส ชื่อ

"พระเจ้าวิฑูฑกะ"

ปริเฉทที่ ๓

พระศาสดาประสูติ

๑. พระพุทธเจ้าของเราเป็นชนชาวชมพูทวีป หรือ ชาวเนปาล เชื้อชาติอริยกะ แปลว่า ชาติที่เจริญ คือเจริญด้วยความรู้ขนบธรรมเนียม ศีลธรรมและฤทธิ์อำนาจ.
๒. พระองค์ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และ พระนางเจ้ามายาเทวี.
๓. พระองค์มีพระเจ้าสีหหนุเป็นพระเจ้านุ มีพระนางเจ้ากัญจนนาเป็นพระเจ้าย่า มีพระเจ้าอัญชนะเป็นพระเจ้าน้า มีพระนางเจ้ายโสธราเป็นพระเจ้ายาย.
๔. พระองค์ ไม่มีพี่น้องร่วมท้องมารดา กันเลย แต่มีน้องต่างมารดา กัน ๒ พระองค์ คือ พระนันทกุมาร ๑ พระรูปนันทกุมารี ๑ ซึ่งประสูติแต่พระนางเจ้าปชาบดีโคตมี.
๕. พระศาสดา ได้เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา เมื่อเวลาใกล้รุ่ง วันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีระกา บังเกิดแผ่นดินไหว (เหตุแผ่นดินไหวนั้น ๘ ประการ คือ (๑) ลมกำเริบ (๒) ทานผู้มีฤทธิ์บันดาล (๓) พระโพธิสัตว์จุติลงสู่พระครรภ์มารดา (๔) พระโพธิสัตว์ประสูติจากพระครรภ์ (๕) พระโพธิสัตว์ตรัสรู้ (๖) พระพุทธเจ้ายังธรรมจักรให้เป็นไป (๗) พระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขาร (๘) พระพุทธเจ้าปรินิพพาน).

๖. พระองค์ ประสูติจากพระครรภ์มารดา เมื่อเวลาสายใกล้เที่ยง วันศุกร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ ก่อนแต่ พ.ศ. ไป ๘๐ ปี.
๗. พระองค์ประสูติที่ ได้ร่มไม้สาละในลุมพินีวัน ซึ่งตั้งอยู่ริมเขต เมืองกบิลพัสดุ์ และริมเขตเมืองเทวทหะต่อกัน (ตำบลรุมมินเด แขวงเปชวาร์ ประเทศเนปาล).
๘. พอประสูติแล้ว พระมารดาและพระญาติพากลับมประทับอยู่ใน พระราชวัง เมืองกบิลพัสดุ์ ตามพระดำรัสพระราชบิดา.
๙. มี อสิตดาบส (กาทเทวิลดาบส) เข้ามาเยี่ยมถึงในพระราชวัง เห็นลักษณะแห่งพระราชกุมาร จึงทำนายว่ามีคติเป็น ๒ คือ :-
 - (๑) ถ้าไม่บวชจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีอำนาจมาก.
 - (๒) ถ้าบวชจะได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้สอนดีที่ ๑ ในโลก (ศาสดาเอก)
๑๐. ประสูติแล้ว ๕ วัน พรหมณ์ ๑๐๘ คน มารับประทานอาหาร กันแล้ว จึงขนานพระนามให้แก่พระกุมารว่า สิทธัตถะ แปลว่า ผู้มีความต้องการสำเร็จ.
๑๑. ประสูติแล้วต่อมา ๗ วัน พระมารดาสิ้นพระชนม์ ได้รับการ ชุบเลี้ยงจากพระนางเจ้าปชาบดีต่อมา.
๑๒. เจริญวัยขึ้นราว ๗ ขวบ พระบิดาให้คนชุกสระปลุกบัวไว้ ๓ สระ สำหรับให้พระกุมารทรงเล่นสำราญ และทรงนำพระกุมารไปให้ ศึกษาศิลปวิทยา ในสำนักครูชื่อ วิศวามิตร พระกุมารเรียนได้ จบความรู้ของครูโดยไม่ซ้ำเหมือนเด็กอื่น ๆ.

๑๓. พระชนมายุ ๑๖ ปี พระบิดาให้คนสร้างปราสาทขึ้น ๓ หลัง แล้ว

ให้พระสิทธัตถะราชโอราสอกิเชก (แต่งงาน) กับพระนางพิมพา
ให้อยู่ในปราสาททั้ง ๓ หลังนั้น ตามฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน
เป็นลำดับ

๑๔. พระชนมายุ ๒๕ ปี ได้พระโอรส ๑ พระองค์ ทรงพระนามว่า
ราहुล แปลว่า บ่วง หรือห่วง.

ปริเฉทที่ ๔

เสด็จออกบรรพชา

๑. พระองค์เสด็จออกทรงผนวชในปีที่มีพระชนมายุ ๒๕ ปีนั้นเอง.
๒. มูลเหตุที่พระองค์ออกผนวช ในอรรถกถามหาปทานสูตร กล่าวว่า ได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูต ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ อันเทวดาสร้างนิมิตไว้ในระหว่างทาง. และใน ปาสาณีสสูตรมัชฌิมนิกายแสดงว่า ทรงปรารถนาความแก่ เจ็บ ตาย อันครอบงำทุกคน ไม่ล่วงพ้นไปได้ แล้วจึงทรงดำริว่า เราควรแสวงหาเครื่องแก้ความแก่ เป็นต้น แต่ถ้าอยู่ในพระราชวัง โดยไม่บวช ก็คงมีแต่เรื่องเศร้าหมองมัวเมา จึงตกลงพระทัยออกผนวช.
๓. พระองค์หนีออกผนวชตอนกลางคืน ทรงม้าชื่อ กัณฐกะ ออกไป มีนายฉันทะตามเสด็จไปด้วย เพื่อนำม้ากลับ นี้กล่าวตามพระอรรถกถาจารย์. ส่วนพระมัชฌมภาณกาจารย์กล่าวว่า เสด็จออกซึ่งหน้า อีกนัยหนึ่งว่า เสด็จออกตรงหน้าในชลาลัยศักดิ์สิทธิ์แล้วไม่เสด็จกลับ.
๔. พระองค์ทรงผนวชที่ฝั่ง แม่น้ำอโนมา ป่าอนุปิยัมพวัน แขวง มัลลชนบท.
๕. ฟ้ากาสายะและบาตร พระอรรถกถาจารย์ว่า ฆฎิการพรม นำมาถวาย. สมเด็จพระสังฆราชว่า ทรงสันนิษฐานว่า น่าจะทรงได้ในสำนักบรรพชิต ผู้ได้สมบัติ---หรือได้มาด้วยการตระเตรียม.

ประเพณีที่ ๕

ตรัสรู้

๑. ทรงบรรพชาแล้วประทับอยู่ที่อนุปิยัมพวัน ๗ วันแล้ว เสด็จผ่าน
กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินมคธ ครั้งยังเป็น
พระราชกุมาร ตรัสชวนให้อยู่จะพระราชทานอิสรียศยกย่อง
พระองค์ไม่ทรงรับ และแสดงว่า มุ่งจะแสวงหาพระสัมมาสัม-
โพธิญาณ.

๒. พระเจ้าพิมพิสารขอปฏิญาณว่า ตรัสรู้แล้วขอให้เสด็จมาโปรด.

๓. ได้ไปศึกษาอยู่ในสำนักอาจารย์ทั้ง ๒ คือ :-

(๑) อาฬารดาบส กาลามโคตร (ได้สมบัติ ๗).

(๒) อุทกดาบส ราวบุตร (ได้สมบัติ ๘).

เรียนจบความรู้ของอาจารย์ได้สมบัติ ๘ คือ :-

(ก) รูปมาน ๔ มี ปฐมมาน

ทุตติมาน

ตติมาน

จตุตถมาน

(ข) อรูปมาน ๔ มี อากาสนัญจนะ

วิญญาณัญจนะ

อากิญจัญจนะ

เนวสัจจนานาสัจจนะ.

๔. เสด็จออกจากสำนักอาจารย์ ไปทำความเพียร เพื่อจะได้ตรัสรู้อยู่ที่

ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ด้วยทศกริยา ๓ อย่าง คือ :-

(๑) กดฟันกับฟัน กดลิ้นกับเพดาน.

(๒) กลั่นลมหายใจ.

(๓) อดอาหาร.

จนพระรูปผอมมาก ก็ยังไม่ได้ตรัสรู้เลย.

๕. อุปมา ๓ ข้อ ปรากฏแก่พระองค์ว่า :-

(๑) ผู้มีกายและจิตยังไม่ออกจากกาม ตรัสรู้ไม่ได้ เปรียบ
เหมือนไม้สดแช่น้ำ สีไม่ติดไฟ.

(๒) ผู้มีกายออกแล้ว แต่จิตยังไม่ออกจากกาม ตรัสรู้ไม่ได้
เหมือนไม้สดตั้งบนบก สีไม่ติดไฟ.

(๓) ผู้มีกายและจิตออกจากกามแล้ว ควรตรัสรู้ได้ เหมือน
ไม้แห้งตั้งบนบก อาจสีให้เกิดไฟได้.

๖. นับจากวันผนวชมาได้ ๖ ปี พระองค์ได้เสวยข้าวมธุปายาส ของ
นางสุชาดา รับหญาของ นายโสตถิยะ ลาดต่างบัลลังก์ที่โคนโพธิ์
ประทับนั่งตั้งพระทัยอธิษฐานว่า ยังไม่บรรลุปุริญาณเพียงใด
จักไม่ลุกขึ้นเพียงนั้น เนื้อเลือดแห้งไปเหลือหนังหุ้มกระดูกก็ตาม.

๗. ขณะนั้นมารคือกิเลสเกิดขึ้นในพระทัย พระองค์ทรงผจญมารด้วย
พระบารมี ๑๐ ทิศ คือ ๑. ทาน ๒. ศีล ๓. เนกขัมมะ ๔. ปัญญา
๕. วิริยะ ๖. ขันติ ๗. ตัจจะ ๘. อธิษฐาน ๙. เมตตา ๑๐. อุเบกขา
ชนะแล้ว บรรลุญาณ ๓ คือ :-

(๑) บุปเพนิวาसानุสติญาณ.

(๒) ทิพพจักขุญาณ.

(๓) อาสวักขยญาณ.

ก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เมื่อวันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖
ก่อนแต่ พ.ศ. ๔๕ ปี ที่ต้นไม้โพธิ (อัสสัตถพฤกษ์) ฝั่งแม่น้ำ
เนรัญชรา.

๘. คำว่า ตรัสรู้ นั้นคือรู้ของจริง ๔ อย่าง คือ :-

(๑) รู้ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ.

(๒) รู้เหตุเกิดทุกข์ คือ ความอยาก.

(๓) รู้ความดับทุกข์ คือ หมดความอยาก.

(๔) รู้มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์.

๙. ชื่อเดิมของพระองค์ว่า สิทธัตถะ แต่พอตรัสรู้ของจริงทั้ง ๔ นี้
แล้ว จึงได้พระนามว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แปลว่า ผู้ตรัสรู้
ดีถูกต้องด้วยตนเอง.

๑๐. ครูวิศวามิตรก็ดี อาพารดาบส และอุทกดาบสก็ดี ไม่ได้สอน
ของจริงทั้ง ๔ อย่างนี้เลย ของจริงนี้ พระองค์ตรัสรู้เอาเอง
เพราะฉะนั้น จึงได้พระนามว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ปฐมโพธิกาล

ปริเฉทที่ ๖

ปฐมเทศนา และ ปฐมสาวก

๑. ครั้นตรัสรู้แล้ว ได้ประทับในที่ ๓ แห่งๆ ละ ๓ วัน คือ :-

(๑) ที่ **ต้นโพธิ** (อัสสัตถพฤกษ์) เป็นสถานที่ตรัสรู้นั้นเอง
เสวยวิมุตติสุข พิจารณาปฏิจสุมุบาท, เปล่งอุทาน ๓ ข้อใน
๓ ยามแห่งราตรี.

(๒) ที่ **ต้นไทร** (อชปาลนิโครธ) อยู่ที่ศวันออกของ
ต้นโพธิ เสวยวิมุตติสุข, มีพราหมณ์ **หุหุกชาติ** มาทูลถามถึง
พราหมณ์ และธรรมที่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์.

(๓) ที่ **ต้นจิก** (มูจลินท์) อยู่ที่ศวันคั่นของต้นโพธิ
เสวยวิมุตติสุข, เปล่งอุทานว่า ความสังัดเป็นสุขของบุคคลผู้มีธรรม
ได้สดับแล้วเป็นต้น, มีฝนตกพรำ, มีพระยานาคชื่อ**มูจลินท์**
เข้ามาวางด้วยขนาด ๓ รอบ แผ่พันพานปกพระองค์.

(๔) ที่ **ต้นเกต** (ราชายตนะ) อยู่ที่ศวันคั่นของต้นโพธิ
ได้มีนายพาดิษ คือ **ตปุตตะ** ๑ **ภัลลิกะ** ๑ ถวายข้าวสัตตูก่อน
สัตตุมง แก่พระพุทธองค์ เป็นปฐมบิณฑบาตหลังจากตรัสรู้แล้ว
แสดงตนเป็นอุบาสก ถึงพระพุทธ กับพระธรรม ก่อนใคร ๆ ใน
โลก (เทววาจิกอุบาสก).

(๕) ที่อนิมมิตเจดีย์ อยู่ทางทิศอีสานของต้นโพธิ์ เสด็จ
ขึ้นจ้องดูต้นมหาโพธิ์ ไม่กระพริบพระเนตร.

(๖) ที่รัตนจงกรม อยู่ระหว่างต้นโพธิ์ กับ อนิมมิตเจดีย์
เสด็จจงกรมในที่ซึ่งนิรมิตขึ้น.

(๗) ที่เรือนแก้ว อยู่ทางทิศปัจฉิมพายัพของต้นโพธิ์
ทรงพิจารณาอภิธรรมปิฎกในเรือนแก้ว ซึ่งเทวดานิรมิตขึ้น.

๒. บาลิมหาพรรคว่ามีเพียง ๔ แห่ง อรรถกถาสามนต์ เติมอีก ๓ แห่ง
เรียงลำดับดังนี้ ๑. โพธิ์ ๒. อนิมมิต ๓. จงกรม ๔. เรือนแก้ว
๕. ไทร ๖. จิก ๗. เกต.

๓. เสด็จจากไม้เกตกลับไปร่มไม้ไทรอีก ทรงพิจารณาเห็นว่า
ธรรมนี้ลึกซึ้ง ยากที่ผู้ยินดีในกามคุณจะรู้ตามได้ แต่ผู้มีกิเลสน้อย
อาจรู้ได้ เพราะความทั้งหลาย เปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่า คือ :-

(๑) ผู้มีอินทรีย์แก่กล้าอาจรู้ธรรมได้ฉับพลัน เปรียบ
เหมือนดอกบัวจกบานวันนี้.

(๒) ผู้มีอินทรีย์ปานกลาง เปรียบเหมือนดอกบัวจกบาน
วันพรุ่งนี้.

(๓) ผู้มีอินทรีย์อ่อน เปรียบเหมือนดอกบัวจกบานในวัน
ต่อไป.

(๔) คนอภัพ กิเลสหนาแน่นไม่อาจรู้ธรรมเลย เปรียบ
เหมือนดอกบัวที่เป็นเหยื่อของปลาและเต่า.

จึงทรงตั้งพระเหตุทักเพื่อแสดงธรรม และตั้งปณิธานเพื่อดำรง

พระชนม์มอยู่จนพระศาสนาแพร่หลายถาวร.

๔. ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ เสด็จไปพาราณสี เจออุปกาศิวก ระหว่าง
แม่น้ำคยากับพระมหาโพธิ์ต่อกัน อุปกาศิวกทูลถามถึงศาสดา พระ
องค์ตรัสตอบว่า พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้เอง ไม่มีใครเป็นครูสอน.
อุปกาศิวกไม่เชื่อสิ้นศรัทธาแล้วหลีกไป พระองค์เสด็จไปป่าอิสิปตน-
มฤคทายวัน.
๕. วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีที่ตรัสรู้นั้นเอง ได้ทรงแสดงธรรม
ชื่อว่า รัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ คือ ฤๅษี ๕ คน
คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ ที่ป่าอิสิปตน-
มฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี.
๖. รัมมจักกัปปวัตตนสูตร อันนับเป็นปฐมเทศนา มีใจความเป็น
๕ ตอน คือ :-
 - (๑) ทรงชี้ทางผิด (สุดโต่ง) ๒ อย่าง อันได้แก่ความ
หมกมุ่นในกาม และการทรมานตนให้ลำบาก ว่า
เป็นทางไม่ควรเสพ แล้วทรงชี้ทางถูก (มัชฌิมา
ปฏิปทา คืออริยมรรคมีองค์ ๘) ว่าเป็นทางแห่ง
พระนิพพาน.
 - (๒) ทรงชี้ความจริงแท้ (อริยสัจ) ๔ อย่าง คือ ทุกข์
สมุทัย นิโรธ มรรค.
 - (๓) ทรงยืนยันว่าเป็นพระพุทธระ เพราะทรงรู้จักตัว
ความจริง หน้าที่เกี่ยวกับความจริง และได้ทรงทำ

กิจที่เกี่ยวกับความจริงเสร็จแล้ว.

- (๔) ทรงแสดงความพิเศษ สุธชาติสิ้นภพ อันเป็นผลของการรู้เห็นความจริงเท่านั้น.
- (๕) ผลของการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร พระโณทัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมว่า **สิ่งใดมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมด มีความดับเป็นธรรมดา (เป็นพระโสดาบัน).** แล้วขอบวชได้เป็น **พระเอหิภิกขุสงฆ์ สาวกโสดาบัน องค์แรกในโลก (ข้อนี้แหละเป็นมูลเหตุให้ พุทธศาสนิกชนทำ อสพหุบูชาประจำปี).**

๗. อยู่มาถึงวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ (เดือน ๘ ของไทย) ปีนั้น พระพุทธเจ้าแสดงธรรมชื่อ **อนัตตลักขณสูตร** มีใจความเป็น ๕ ตอน คือ :-

- (๑) ทรงแสดงว่าเบญจขันธ์มิใช่ตัวตน เป็นไปเพื่อความเจ็บป่วย บังคับไม่ได้.
- (๒) ทรงตั้งปัญหาให้พระปัญจวัคคีย์ตอบเป็นข้อ ๆ จนได้ความแน่นอนว่า เบญจขันธ์ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา **ไม่ควรลงความเห็น**ว่าเบญจขันธ์เป็นของเรา เราเป็นเบญจขันธ์ เบญจขันธ์เป็นตัวตนของเรา.
- (๓) ทรงเน้นเป็นการเตือนให้เบญจวัคคีย์ลงความเห็น

ด้วยปัญญาชอบตามเป็นจริงว่า เบญจขันธ์ทั้งหมด
คือที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก
หยาบ ละเอียด เลว ประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม
ไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นเบญจขันธ์ ๆ ไม่เป็นตัว
ตนของเรา.

(๔) ทรงสรุปผลของการปฏิบัติว่า พระอริยสาวกเมื่อ
ลงความเห็นอย่างนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายในเบญจ-
ขันธ์ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลาย
กำหนด จิตจึงหลุดพ้นจากความถือมั่น สิ้นชาติ จบ
พรหมจรรย์ เสร็จกิจ.

(๕) ผลของการแสดงอนัตตลักขณสูตร พระปัญญาวัคคีย์
สำเร็จพระอรหัต.

๘. ครั้งนั้นพระอรหันต์ในโลก ๖ องค์ คือพระพุทธเจ้า ๑ พระสาวก ๕.

ปริเฉทที่ ๗

ส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา

๑. พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมชื่อ **อนุปฺพฬิกถา ๕** ชื่อ คือ:-

(๑) ทาน คือการเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่.

(๒) ศีล คือรักษากายวาจาให้เรียบร้อย.

(๓) สวรรค์ คือกามคุณที่บุคคลใคร่ ซึ่งจะได้ด้วยทานศีล.

(๔) โทษของกามคุณ คือกามคุณนั้นไม่เที่ยงประกอบด้วยความคับแค้น.

(๕) คุณของการบวช คือเว้นจากกามคุณได้แล้วไม่มีความคับแค้น. และแสดงอริยสัจ ๔ (สามกัจจลิกา ชัมมเทสนา พระธรรมเทสนาที่พระองค์ยกขึ้นแสดงเอง) โปรดลูกชายเศรษฐีคนหนึ่งชื่อยส ยสได้เป็นโสดาบัน ภายหลังได้ฟังอนุปฺพฬิกถา ๕ ชื่อ และอริยสัจนั้นซ้ำอีก จึงได้เป็นพระอรหันต์แล้วของบวช.

๒. บิดาพระยส เป็นอุบาสก มารดาและภรรยาเก่า ของพระยส

เป็นอุบาสิกา ถึงรัตนตรัยคนแรกในโลก (เตวาจิกอุบาสก - อุบาสิกา) และได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นโสดาบัน เพราะได้ฟังอนุปฺพฬิกถา และอริยสัจเหมือนกัน แล้วเลี้ยงพระกระยาหารอันประณีต แต่พระศาสดาและพระยส ก่อนกว่าใคร ๆ ในโลก.

๓. พระองค์ได้ทรงแสดงอนุปฺพฬิกถานั้น โปรดสหายของพระยส ๔ คนคือ วิมล, สุพาหุ, ปุณณชิ, และควัมปติ และสหายอื่นอีก ๕๐ คน จนได้เป็นโสดาบันแล้วทั้งหมดบวชเป็นภิกษุ และได้เป็นพระอรหันต์.

๔. รวมพระอรหันต์ในคราวนั้น ๖๑ องค์ ทั้งพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงส่งไปแสดงธรรมสอนประชาชนทุกทิศ.
๕. พระศาสดาเสด็จจากพาราณสี จะไปตำบลอุรุเวลา แวะพักที่ไร้ฝ้าย, ภัททวัคคีย์ ๓๐ คนเข้ามาทูลถามหาหญิง พระองค์ย้อนถามว่า ท่านจะแสวงหาหญิง หรือว่าหาตนดีกว่า ตอบว่าหาตนดีกว่า พระองค์จึงให้พวกสหายนั่นนั้นลง แล้วแสดงอนุปฺพพิภคาและอริยสัจ ๓ ภัททวัคคีย์ ได้ดวงตาเห็นธรรม' ขอบวช พระองค์ประทานอุปสมบทแล้ว ส่งไปประกาศพระศาสนา.
๖. พระองค์เสด็จไปถึงตำบลอุรุเวลา ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แสดงธรรมทรมานชฎิล (ฤาษี) ๓ คนพี่น้อง คือ :-
- (๑) อุรุเวลากัสสป มีบริวาร ๕๐๐ คน.
 - (๒) นทีกัสสป มีบริวาร ๓๐๐ คน.
 - (๓) คยาก็สสป มีบริวาร ๒๐๐ คน.
- เขาได้บวชเป็นภิกษุทั้งหมดพร้อมกับบริวาร ภายหลังได้ฟังธรรมชื่อ อาทิตตปริยายสูตร ที่ตำบลคยาสี่สะ ใกล้แม่น้ำคยา.
๗. อาทิตตปริยายสูตรมีใจความเป็น ๓ ตอน คือ :-
- (๑) ทรงแสดงว่า สิ่งทั้งปวง คือ อายตนะภายใน อายตนะภายนอก วิญญาน ผัสสะ เวทนา เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟ คือราคะ โทสะ โมหะ ร้อนเพราะ เกิด แก่ ตาย โศก คร่ำครวญ เจ็บกาย เสียใจ กัปปใจ.

* ในปฐมสมโพธิว่า ได้แก่ มรรคผลเบื้องต้นทั้ง ๓

- (๒) ทรงสรุปผลของการปฏิบัติว่า พระอริยสาวก เมื่อ
ลงความเห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในสิ่งทั้งปวงนั้น
เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลาย
กำหนัด จิตจึงหลุดพ้นจากความถือมั่น สิ้นชาติ จบ
พรหมจรรย์ เสร็จกิจ.
- (๓) ผลของการแสดงอาทิตตปริยายสูตร ภิกษุชฎิลพันรูป
สำเร็จพระอรหันต์.

ปริเฉทที่ ๘

เสด็จไปกรุงราชคฤห์แคว้นมคธ และได้้อครสาวก

๑. พระองค์เสด็จไปกรุงราชคฤห์ ประทับ ณ ลัญจิวัน (สวนตาลหนุ่ม) ทรงแสดงอนุปพิทกถาและอริยสัจ ๔ โปรคพระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่า พิมพิสาร ท้าวเธอพร้อมด้วยบริวาร ๑๑ ส่วนได้ดวงตาเห็นธรรม อีก ๑ ส่วนตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์.
๒. ความปรารถนาของพระเจ้าพิมพิสารครั้งยังเป็นพระราชกุมาร ๕ ข้อ คือ :-

- (๑) ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินมคธ.
- (๒) " พระอรหันต์ ผู้ตรัสรู้ชอบเองมายังแคว้นของข้าพเจ้า.
- (๓) " ข้าพเจ้าได้นั่งใกล้พระอรหันต์.
- (๔) " พระอรหันต์แสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า.
- (๕) " ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมของพระอรหันต์.

ความปรารถนาทั้ง ๕ ข้อนี้ สำเร็จบริบูรณ์ในวันที่ได้ดวงตาเห็นธรรม.

๓. พระเจ้าพิมพิสาร แสดงพระองค์เป็นอุบาสก ทูลเชิญพระศาสดา และสงฆ์สาวกไปเสวยที่พระราชนิเวศน์ในวันรุ่งขึ้น แล้วถวายพระราชอุทยาน เวฬุวัน (สวนไผ่) ให้เป็นอาราม (วัด) ที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา.

๔. มาณพสกุลพราหมณ์ ๒ สหาย คือ :-

(๑) อุปติสสะ เพราะเป็นบุตรนางสารี จึงเรียกกันว่า
สารีบุตร.

(๒) โกณฑัญญะ เพราะเป็นบุตรนางโมคคัลลี จึงเรียก
กันว่า โมคคัลลานะ.

พร้อมด้วยบริวาร ๒๕๐ บวชในสำนักอัญญาชยปริพาชก ไม่ได้ธรรม
พิเศษ ภายหลังสารีบุตรเลื่อมใสในพระอัสสชิ และได้ฟังธรรม
จากพระอัสสชิ พอเป็นเลาความว่า

ธรรมใดเกิดแต่เหตุ พระศาสดาทรงแสดง
เหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น
พระศาสดาทรงสั่งสอนอย่างนี้.

ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วสารีบุตรแสดงธรรมนั้น แก่โมคคัลลานะ
โมคคัลลานะ ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ปริพาชก ๒ สหาย ก็ได้พา
บริวารมาอุปสมบทในพุทธศาสนา.

๕. พระโมคคัลลานะ อุปสมบทแล้ว ๗ วัน ไปทำความเพียรที่บ้าน
กัลลวาลมุตตคามแขวงมคธ นั่งโงกง่วงอยู่ พระศาสดาทรงสอน
อุบายแก้่วง ๘ อย่าง คือ :-

- (๑) ควรนึกถึงเรื่องที่จำ ๆ มาให้มาก.
- (๒) ควรตรึกตรองถึงธรรมตามที่ได้ศึกษามา.
- (๓) ควรสาธยายธรรม.
- (๔) ควรขอนช่องหู.
- (๕) ควรลุกขึ้นยืน เอนน้ำลูบหน้าตาเหลียวดูทิศดวงดาว.

- (๖) ควรทำความสำคัญในแสงสว่าง.
- (๗) ควรจงกรมสำรวมอินทรีย์.
- (๘) ควรนอนตะแคงขวา มีสติสัมปชัญญะตั้งใจว่า จะลุกขึ้น.

และทรงสอนต่อไปว่า ควรสำเหนียกว่า เราจักไม่หุงวง (ถือตัว) เข้าไปสู่สกุล ๑ ไม่พูดคำเป็นเหตุเดียวกัน ๑ เพราะจะเป็นเหตุให้ห่างจากสมาธิ ทรงดำหนิการคลุกคลีด้วยหมู่ชน ทรงสรรเสริญความคลุกคลีด้วยเสนาสนะอันสงบ. แล้วตรัสตัมภ์กษยธรรม. พระโมคคัลลานะก็สำเร็จพระอรหัตผล.

- ๖. พระสารีบุตร อุปสมบทแล้ว ๑๕ วัน มีโอกาสถวายอยู่งานพักเมืองพระปฤษฏางค์ (หลัง) แห่งพระศาสดา ซึ่งกำลังทรงแสดงธรรมชื่อเวทนาปริคคหสูตร แก่ที่มณฑลปริพาชก อัครเวสสันโคตร ที่ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชฌัญญาแขวงเมื่อราชกฤห์ พลังดำริว่า "พระศาสดาตรัสสอนให้ละการถือมั่นธรรมเหล่านั้น (ทัญญูการ - เวทนา) ด้วยปัญญาอันยิ่ง" ก็สำเร็จพระอรหัตผล ส่วนที่มณฑลปริพาชก ได้ดวงตาเห็นธรรม.
- ๗. พระสารีบุตรได้เป็นอัครสาวกฝ่ายขวา เลิศทางปัญญา ส่วนพระโมคคัลลานะได้เป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย เลิศทางมฤทธิ.
- ๘. พระศาสดา ได้ทรงเลือกเอามคธชนบทเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นปฐม ก็สำเร็จสมพระประสงค์อย่างรวดเร็ว เพราะเป็นเมืองที่มั่งคั่งและมีศาสดาเจ้าลัทธินาน มีศิษยานุศิษย์มาก จน

เหล่านั้นได้ความเชื่อความเลื่อมใส ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมากขึ้น โดยลำดับ.

ถอดใจความแห่งอภินิหารในเวลาประสูติ

๑. ครั้งเข้าสู่พระครรภ์ปรากฏแก่พระมารดาในสุบิน (ความฝัน) คุงพระยาช่างเผือก แสดงถึงการอุบัติขึ้นแห่งบุคคลสำคัญคือพระมหาบุรุษของโลก ให้เกิดความยินดีทั่วหน้า.

๒. เสด็จอยู่ในพระครรภ์ ไม่แปรเปลี่ยนมลทิน ทรงนั่งขัดสมาธิ เสด็จออกขณะพระมารดาประทับยืน แสดงถึงการดำรงฌราวาส ไม่หลงเพลิดเพลินในกามคุณ ได้ทรงทำกิจที่ควรทำ, มีพระเกียรติปรากฏ เสด็จออกบรรพชาด้วยปรารถนาอันดี.

๓. พอประสูติแล้วมีเทวบุตรมารับ ท่อน้ำร้อน - เย็น ตกจากอากาศสنانพระกาย ได้แก่อาหารอบสอทุกดาบส หรือนักบวชอื่นรับไว้ในสำนัก, ทุกรกิจยาคุงท่อน้ำร้อน, วิริยะทางจิตคุงท่อน้ำเย็น ชำระพระสันดานให้สิ้นสงสัย

๔. พอประสูติแล้วทรงดำเนิน ๗ ก้าว ได้แก่ทรงแผ่พระศาสนา ได้ ๗ ชนบท คือ ๑. กาสีกับโกศล ๒. มคธกับอังคะ ๓. สักกะ ๔. วัชชี ๕. มัลละ ๖. วังสะ ๗. กุรุ.

๕. การเปล่งอาสภิวาจา คือคำประกาศพระองค์ว่าเป็นเอกในโลก นั้น ได้แก่ตรัสพระธรรมเทศนาที่คนฟังอาจยังรู้ว่า พระองค์เป็นยอดปราชญ์ศาสดาเอกในโลก.

มัชฌิมโพธิกาล

ปริเฉทที่ ๘

ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในมคธชนบท

๑. คราวหนึ่ง พระศาสดาประทับได้ร่มไม้ไทร ชื่อพหูปัตตนิโครธ

ในระหว่างกรุงราชคฤห์และเมืองนาลันทาท่อกัน ทรงรับ ปิปปลิม
มาณฑพ กัสสปโคตร ผู้ถือเพศบรรพชิตบวชอุทิศพระอรหันต์ใน
โลก ให้เข้าเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ด้วยประทานโอวาท ๓
ข้อ คือ :-

(๑) กัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจักเข้าไปตั้งความละเอียด
และความเกรงไว้ในภิกษุทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็น
ปานกลางอย่างแรงกล้า.

(๒) เราจักพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล
เราจักเงี่ยหูลงฟังธรรมนั้น พิจารณาเนื้อความ.

(๓) เราจักไม่ละ กายคตาสติ สติที่ไปในกาย คือพิจารณา
กายเป็นอารมณ์.

๒. พระมหากัสสปะ (ปิปปลิม) ได้เป็นภิกษุด้วยพระโอวาท ๓ ข้อนี้ จัก
เข้าไปในพวกเอหิภิกขุอุปสมบท นับจากอุปสมบทมาได้ ๘ วัน
ได้สำเร็จพระอรหันต์ ภายหลังได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เลิศ
ทางฝ่ายทรงธุดงค์คุณ และได้เป็นประธานสงฆ์ในคราวปฐม
สังคายนา.

๓. พระศาสดาประทับอยู่ ณ เวฬุวนาราม ถึงวันเพ็ญเดือน ๓ ได้มีการ

ประชุมใหญ่ที่เรียกว่า **จาตุรคสันนิบาต** แปลว่า การประชุม
มีองค์ ๔ คือ :-

(๑) พระที่มาประชุมเป็นพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์.

(๒) พระเหล่านั้นเป็นเอหิภิกขุ.

(๓) พระเหล่านั้นมาก่อนเองโดยมิได้นัดหมายกัน.

(๔) พระศาสดาทรงประทาน **พระโอวาทปาติโมกข์** ในที่
ประชุมนั้น ใจความแห่งพระโอวาทปาติโมกข์นั้นมี ๓ อย่าง คือ :-

ก. การไม่ทำบาปทั้งปวง.

ข. การทำกุศลให้ถึงพร้อม.

ค. การทำจิตให้ผ่องใส.

ทั้ง ๓ อย่างนี้ จัดเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา, (**จาตุรคสัน-
นิบาต** นี้แหละ เป็นมูลเหตุให้พุทธศาสนิกชนทำมาฆบูชา
ประจำปี)

๔. ทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่ในเสนาสนะได้ ๕ ชนิด คือ :-

(๑) วิหาร " ได้แก่กุฎมีหลังคา มีปีก ๒ ข้าง อย่างปกติ

(๒) อัมตโยค " กุฎที่มุงซีกเดียว (เพิง)

(๓) ปราสาท " กุฎหลายชั้น

(๔) หัมมิยะ " กุฎหลังคาตัด

(๕) กุหา " ถ้ำแห่งภูเขา.

๕. **ราชคหเศรษฐี** ได้สร้างวิหาร (กุฎ) ๖๐ หลัง อุทิศถวายสงฆ์
พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนาว่า การสร้างวิหารถวายสงฆ์อันมา

แต่จตุรทิศมีประโยชน์ คือ :-

๑. วิหารนั้นย่อมกำจัดเย็นร้อน สัตว์ร้าย และลมแดดเสียได้.
 ๒. " เหมาะแก่การอยู่อาศัย เพื่อบำเพ็ญสมณวิปัสสนา.
 ๓. ภิกษุผู้คงแก่เรียนอยู่อาศัยในวิหารอันมีเครื่องใช้บริบูรณ์ ย่อมจะแสดงธรรมเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ แก่ผู้ถวายวิหารเป็นต้นนั้น ที่เขารู้ธรรมแล้วจักสิ้นอาสวะเย็นใจ.
๖. บุรพบิดร ๓ ชั้นคือ บิดา ปู่ ทวด เป็นผู้อันจะพึงเช่นดั่งยก่อน
ข้าวเรียก **สปีณฑะ** แปลว่า ผู้ร่วมก่อนข้าว. บุรพบิดรพ้นจาก
ทวดขึ้นไปก็ดี ญาติผู้มีได้สืบสายโดยตรงก็ดี เป็นผู้อันจะพึงได้รับ
น้ำกรวด เรียก **สมาโนทก** แปลว่า ผู้ร่วมน้ำ.
๗. ทรงอนุญาตให้ทำ **ปุปพเปตพลี** คือทำบุญอุทิศให้เปตชนคือผู้ตาย
โดยเป็นกิจอันผู้ครองเรือนจะพึงทำประการหนึ่ง (เช่นที่เราเรียก
กันว่าทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน หรือครบรอบปีจากวันตาย
ทำบุญวันสารท - ตรุษ - สงกรานต์) โดยอนุโลมธรรมเนียมเช่นหรือ
ทักษิณานุปัตานอุทิศบุรพบิดรของพราหมณ์ ที่เรียกว่า **ศราทธะ**
แต่ขยายให้กว้างกว่าของพราหมณ์ คืออุทิศให้ทั้งแก่ สปีณฑะ
ทั้งแก่สมาโนทก และไทยทานก็ให้บริจาคนในสงฆ์ แทนที่จะเอาไป
วางไว้สัตว์เช่นกาเป็นต้นกิน.
๘. คำว่าเปตชนหมายความว่า ๒ นัย คือ :-
- (๑) หมายเอาคนตายแล้วทั่วไปได้ในคำว่า **เปโต กาลกโต-**
 - (๒) หมายเอาบุรพบิดร ได้ในคำว่า **ปุปพเปตพลี.**

๕. เปตชนผู้ไปเกิดในกำเนิดอื่นทั้งสุคติและทุคติ ย่อมเป็นอยู่ด้วย
อาหารในคติที่เขาเกิด ไม่ได้รับผลทานที่ทายกอุทิศให้. ต่อไป
เกิดใน **ปีติวิสัยะ** แคนแห่งเปตร **อทิสตมานกาย** จึงจะได้รับ.

๑๐. เปตชนจะได้รับผลทานก็ต้องพร้อมด้วยองค์ ๓ คือ :-

- (๑) ทายกบริจาคทานแล้วอุทิศถึง.
- (๒) ปฏิภาหผู้รับทานเป็นทักษิณยะ ผู้ควรรับทาน.
- (๓) เปตชนนั้นได้อโนโมทนา.

๑๑. ทักษิณาอุทิศเฉพาะบุรพบิดรเรียกว่า **ปุพพเปตพลี**, ทักษิณาอุทิศ
คนตายทั่วไปเรียกว่า **ทักษิณานุปทาน** แปลว่า การตามเพิ่ม
ให้ทักษิณาบ้าง เรียกว่า **มตกทาน** แปลว่า ทานอุทิศผู้ตายบ้าง.

๑๒. ผลของปุพพเปตพลี หรือทักษิณานุปทาน หรือมตกทานนั้นมีมาก
โดยใจความมี ๔ คือ :-

- (๑) ประโยชน์สุขสำเร็จแก่เปตชนโดยฐานะอันควรสิ้นกาล
นาน.
- (๒) ทายก (ผู้ให้ ผู้ทำ) ได้แสดงบุญคุณธรรม.
- (๓) " " ได้บูชายกย่องเปตชนอย่างโอฬาร.
- (๔) " " ได้เพิ่มกำลังให้แก่ภิกษุ.

เป็นอันว่าได้บุญไม่น้อยเลย.

๑๓. การทำปุพพเปตพลีเป็นต้น ย่อมบำรุงความรักใคร่นับถือในบุรพ-
บิดรของตน ให้เจริญกุศลส่วนกตัญญูกตเวทิตา เป็นทางมาแห่ง
ความเจริญรุ่งเรืองของสกุลวงศ์.

* มีกายอันคนธรรมดาไม่เห็น.

๑๔. ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจกรรมนั้น ๆ มีอุปสมบทกรรม เป็นต้น คือ ได้โปรดตั้งพระสารีบุตรให้เป็นอุปัชฌาย์ รับ ราช-
พรหมณ์ เข้าบวชเป็นภิกษุ ด้วย วิธีตัดจตุตถกรรมอุป-
สัมปทาเป็นครั้งแรก ในพระพุทธศาสนา.
๑๕. ทรงแสดงวิธีไหว้ทิศทั้ง ๖ โดยใจความว่า ผู้จะไหว้ทิศต้องเว้น
กิจเหล่านี้ คือ :-
- (๑) เว้นกรรมเส้าหมอง ๔ อย่าง (คูนวโกวาทหน้า ๖๗).
 - (๒) เว้นอกติ ๔ อย่าง (" ๓๖).
 - (๓) เว้นอบายมุข ๔ อย่าง หรือ ๖ อย่าง (" ๖๗-๘๒).
- แล้วจึงไหว้ทิศทั้ง ๖ คือ :-
- (๑) ปุรัตถิมทิศ ๆ เบื้องหน้า คือ มารดาบิดา (" ๓๖).
 - (๒) ทักขณิมทิศ ๆ เบื้องหน้า คือ อุปัชฌาย์อาจารย์.
 - (๓) ปัจฉิมทิศ ๆ เบื้องหลัง คือ ภรรยา.
 - (๔) อุตตรทิศ ๆ เบื้องซ้าย คือ มิตร.
 - (๕) เหนฎฐิมทิศ ๆ เบื้องล่าง คือ บ่าว และลูกจ้าง.
 - (๖) อุปริมทิศ ๆ เบื้องบน คือ สมณพรหมณ์.
๑๖. ทรงอนุญาตให้ชาวพุทธทำ เทวดาพลี คือ ทำบุญอุทิศให้เทวดาโดย
เปลี่ยนวิธีทำให้สำเร็จประโยชน์ดีกว่าวิธีของพรหมณ์ คือพวก
พรหมณ์ใช้วิธีตั้งเครื่องสังเวद्यให้เหมาะแก่เทวดานั้น ๆ เช่น :-
- (๑) เทวดาใจดี ก็สังเวद्यด้วยข้าว ขนมนม เนย และผลไม้.
 - (๒) เทวดาใจร้าย ก็สังเวद्यด้วยเนื้อ เลือด ตลอดถึงชีวิตของ

คนหรือสัตว์.

การสังเวทเวทดาใจดี ก็เพื่อให้เกิดความเอ็นดูให้ช่วยคอยพิทักษ์รักษา.

การสังเวทเวทดาใจร้าย ก็เพื่อมิให้คิดร้ายหรือทำร้ายให้เดือดร้อน.

และเมื่อจะสังเวท ก็เอาเครื่องสังเวทไปวางในที่นั้น ๆ

ตามที่เวทดานั้น ๆ สถิตอยู่ เช่น :-

(๑) สังเวทพระธรณี วางที่พื้นดินหรือต้นไม้ที่กลายมาเป็นสังเวทรุกขเวทดา.

(๒) สังเวทพระคงคา วางในน้ำ กลายมาเป็นพิชิตลอยกบาลหรือ เสียดกบาล.

(๓) สังเวทพระเพลิง วางในกองไฟ เรียกว่า บูชาเพลิง.

(๔) " พระอินทร์ วางบนศาลเพียงตา.

(๕) " พระยม วางในป่าช้า.

(๖) สังเวทเวทดาอื่น ก็ทำไปแล้วแต่ความเหมาะสม.

๑๗. พระศาสดาเสด็จถึงบ้าน **ปาฏลิกาม** ทรงรับนิมนต์เสวย

ภัตตาหารใน **เมืองใหม่** (เมืองปาฏลิบุดร) อัน **สุนิษฐพราหมณ์**

และ **วัสสการพราหมณ์** กำลังสร้าง แล้วทรงแสดงวิธีทำเวทดาพลี

โดยใจความว่า :-

(๑) ผู้ฉลาดอยู่ในสถานที่ใด ๆ ควรนิมนต์พรหมจารีผู้มีศีล
ตำรวมดีให้ฉันในที่นั้น ๆ.

(๒) เมื่อให้ท่านฉันแล้ว ฟังอุทิส่วนกุศลให้แก่เวทดา

ผู้สิงสถิตอยู่ที่นั่น.

และพระองค์ทรงแสดงผลของเทวดาพลีไว้ว่า :-

- (๑) เทวดาทิ้งหลายอันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ.
- (๒) " " " " นับถือแล้ว ย่อมนับถือตอบ.
- (๓) จำเดิมแต่นั้นไป เทวดานั้น ก็ย่อมอนุเคราะห์ผู้บูชา นับถือนั้นด้วยจิตเมตตา คุจมารดาภิบุตร ฉะนั้น.
- (๔) ผู้ที่เทวดาอนุเคราะห์คือรักษานั้น ย่อมประสบแต่ ความเจริญเสมอ.

๑๗. ประตู่ที่พระศาสดาเสด็จออกจากเมืองปาฏลิบุตรชื่อ โคตมหทวาร ทำแม่น้ำคงคาที่เสด็จข้ามชื่อ โคตมติตถะ.

๑๘. พระศาสดาตรัสชมเมืองปาฏลิบุตรว่า สร้างดีได้จึงหะมีระเบียบ เรียบร้อย ทรงพยากรณ์ว่าจักเป็นยอดนคร เป็นที่ประชุมสินค้า แต่จักมีอันตราย ๓ ประการ คือ :-

- (๑) เพลิงไหม้.
- (๒) น้ำท่วม.
- (๓) แดกกันเอง.

ปริเฉทที่ ๑๐

เสด็จสักกชนบท

๑. สักกชนบท แบ่งเป็น ๔ นคร คือ :-

- (๑) นครกบิลพัสดุ์ เป็นที่อยู่ของ (กบิลวตฺตวา สกฺกา) พวก
ศากยะผู้อยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์.
- (๒) นครวิชัยณฺญา เป็นที่อยู่ของ (เวชฌณฺญา สกฺกา) พวกศากยะ
ผู้อยู่ในเมือง วิชัยณฺญา.
- (๓) นครโคธาฬี เป็นที่อยู่ของ (โคธาฬียา สกฺกา) พวกศากยะ
ผู้อยู่ในเมือง โคธาฬี.
- (๔) นครโกพิยะ เป็นที่อยู่ของ (รามคามา สกฺกา) พวกศากยะ
ผู้อยู่ในเมือง รามคาม.

นครโกพิยะ นี้ บางแห่งก็เรียกว่า เมืองรามคาม.

๒. พระศาสดาเสด็จพระนครกบิลพัสดุ์โปรดพระพุทธรูปบิดา มีเรื่อง
เล่าว่า พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบว่า พระสิทธัตถะได้เป็น
พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้สั่งสอนธรรมแก่ประชาชน
โดยลำดับมา บัดนี้ ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ จึงตรัสสั่งให้
อำมาตย์หลายคนไปนิมนต์ แต่พวกอำมาตย์ที่ทรงใช้ไปนั้น ไป
แล้วก็เสียบหายไม่ได้เชิญเสด็จพระศาสดามาตามที่ทรงรับสั่ง
เพราะมัวไปฟังธรรมเพลินจนบรรลอรหัตต์ ครั้นสุดท้ายได้ใช้ให้
กาฬุทายีอำมาตย์ ไปนิมนต์ กาฬุทายีอำมาตย์พร้อมด้วยบริวาร
ก็ไปฟังธรรมจนบรรลอรหัตต์แล้วบวชเป็นเอหิภิกขุ คอยอยู่จน
สิ้นฤดูหนาว ย่างเข้าฤดูฝน ก็ได้ทูลเชิญพระศาสดา พระศาสดา

พร้อมด้วยหมู่สงฆ์ได้เสด็จจากกรุงราชคฤห์ เดินทางได้วันละ ๑ โยชน์ ร่วม ๒ เดือนจึงถึงกรุงกบิลพัสดุ์ ประทับที่ นิโครธาราม ได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ทรมานเหล่าศากยะ ผู้สูงอายุ ซึ่งมีมานะไม่ยอมอภิวาทน พระเจ้าสุทโธทนะได้ถวายอภิวาทนก่อน ศากยะนอกนั้นก็ทำตามหมด.

๓. เหล่าศากยวงศ์ มาประชุมกันรับเสด็จพระศาสดา เป็นมหาสันนิบาต เรียกว่า **ญาคูสมาคม** ต่างก็มีความชื่นบาน บังเกิดอภินิหาร **ฝนโบทพรพรหม** ตกตงมา พระศาสดาทรงแสดงเวสสันดรชาดก โปรด.
๔. ในวันรุ่งขึ้นพระศาสดาเสด็จเที่ยวภิกขาจาร ชาวบ้านพากันแตกตื่น เพราะเห็นกษัตริย์เที่ยวขอทาน พระเจ้าสุทโธทนะไปเชิญให้เสด็จกลับ พระศาสดาตรัสบอกว่า การเที่ยวบิณฑบาตนี้เป็นกิจวัตรของสมณะ และได้ทรงแสดงพระคาถา มีความว่า
ไม่พึงประมาทในบิณฑบาต พึงประพฤติธรรมให้สุจริต
ผู้ประพฤติธรรมอยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้ทั้งในโลกหน้า.
พระเจ้าสุทโธทนะทรงสดับพระคาถานี้แล้ว ได้บรรลुโศดาปัตติผล เป็นพระอริยเจ้า.

ปริเฉทที่ ๑๑

เสด็จโกศลชนบท

๑. โกศลชนบท ตั้งอยู่ในมัธยมชนบท ภาคเหนือแห่งชมพูทวีป มีกรุงสาวัตถีเป็นพระนครหลวง มีอาณาเขตดังนี้

(๑) ด้านเหนือ จด กुरुชนบท หรือ แคนเขาคิมพานต์.

(๒) ด้านตะวันออก หรือ ตะวันออกเฉียงใต้ จด วัชชี-ชนบท.

(๓) ด้านใต้ จด อังคชนบท กับ มคธชนบท.

(๔) ไม่แน่ว่าด้านไหน จด ภัคคชนบท.

อาณาเขตตามที่กล่าวนี้ เป็นเพียงอนุมานตามระยะทางที่เสด็จพุทธจาริกเป็นต้นเท่านั้น.

๒. ในกรุงสาวัตถีมีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อ **สุทัตตะ** เกี่ยวข้องกับราชคหเศรษฐี โดยที่ได้ภคินีมาเป็นภรรยา วันหนึ่งได้ไปธุระที่บ้านของราชคหเศรษฐี เห็นราชคหเศรษฐีจัดเตรียมอาหารมากมาย เพื่อถวายพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขในวันรุ่งขึ้น ก็เกิดความเลื่อมใส รุ่งขึ้นก่อนรับประทานอาหารได้รับไปเฝ้าพระศาสดา ณ **สัตวัน** ได้ฟังอนุปุปพีกถา และจตุราริยสัจ ได้ธรรมจักขุ คือบรรลุโสดาปัตติผล ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่นั้นมาก็ได้บริจาครทรัพย์มหาศาลให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาตลอดถึงคนยากจนอนาถาทั่วไป จึงได้เนमितตกนามใหม่ว่า "**อนาถปิณฑิกเศรษฐี**."

ปัจฉิมโพธิกาล

๑. พระพุทธองค์เสด็จไปสั่งสอนเวไนยชน ในคามนิคมชนบทโดยทั่วๆ ไป ตลอดเวลา ๔๕ ปี นับจากที่ตรัสรู้มา ปีสุดท้ายได้จำพรรษาที่ เวฬุคาม เมื่อเวลาสี่ ทรงพระประชวรหนักใกล้มรณชนม์พิณาศ ทรงอดกลั้นด้วยอธิวาสนขันติ ทรงขับพยาธิด้วยความเพียรอิทธิบาทภาวนา.
๒. ได้ทรงแก้ความห่วงใยและความหวังของพระอานนท์ ๕ ข้อคือ :-
 - (๑) ธรรมเราได้แสดงแล้ว ไม่ทำให้มีภายในภายนอก กำมืออาจารย์ คือความชอบเร้นในธรรมทั้งหลาย ไม่มีแก่พระตถาคตเจ้า ข้อลึกลับที่จะต้องปิดไว้ เพื่อแสดงแก่สาวกบางเหล่า หรือในอวสานกาลที่สุด ไม่มีเลย.
 - (๒) ตถาคตไม่มีความห่วงใยที่จะรักษาภิกษุสงฆ์ หรือว่าให้ภิกษุสงฆ์มีตัวเราเป็นที่พึ่ง.
 - (๓) บัดนี้เราแก่เฒ่าล่วงเข้า ๘๐ ปีแล้ว กายชำรุดประคอง เกวียนชำรุดที่ซ่อมด้วยไม้ไผ่ใช้การไม่ไหวแล้ว.
 - (๔) เดียวนี้กายแห่งตถาคต ย่อมมีความผาสุกสบายอยู่ได้ด้วยอนิमितเจโตสมาธิ ความตั้งเสมอแห่งจิตไม่มีนิमित.
 - (๕) ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง แล้วทรงแสดงสติปัญญา ๔ และปกริณกเทศนา.

๓. อยู่มาถึงวันมาฆบูชา คือ วัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ปีที่ ๔๕ นั้น
เอง พระองค์ ทรงปลงอายุสังขารที่ป่าवालเจดีย์ เมืองเวสาลี
คือ กำหนดวันว่า "ต่อจากนี้ไป ๓ เดือน เราจักปรินิพพาน."
๔. อธิบายทั้ง ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ผู้ใดเจริญ
ทำให้มาก ผู้นั้นหวังดำรงอยู่ตลอด กัปหรือยิ่งกว่า ก็พึงตั้งอยู่ได้
สมหวัง.
๕. สถานที่ทรงทำนimitโอกาส เพื่อให้พระอนนทอาราธนาพระ
ตถาคตให้ดำรงอยู่ตลอดกัปนับได้ ๑๖ ตำบล คือ :-
 - (๑) ภูเขาภิษณกุฎ.
 - (๒) โคตมกนิโครธ.
 - (๓) เหวที่ทึงโจร.
 - (๔) ถ้ำสกัดบัณณคูหาข้างภูเขาเวภารบรรพต.
 - (๕) กาศศิลาข้างภูเขาอิสิคิลิบรรพต.
 - (๖) เงามสัปปิโสณฑิกา ณ สีตวัน.
 - (๗) ตโปทาราม.
 - (๘) เวฬุวัน.
 - (๙) ชิวกัมพวัน.
 - (๑๐) มัททกถุณิมิกทายวัน (ทั้ง ๑๐ นี้อยู่เมืองราชคฤห์).
 - (๑๑) อุเทนเจดีย์.
 - (๑๒) โคตมกเจดีย์.
 - (๑๓) ตัตตัมพเจดีย์.

(๑๔) พหูสูตรเจดีย์.

(๑๕) สารันททเจดีย์.

(๑๖) ปาวาลเจดีย์. (ทั้ง ๖ ตำบลตอนหลังนี้อยู่เมืองเวสาลี).

๖. ต่อจากนั้นพระองค์เสด็จไป **กุฎาคารศาลาปามหาวัน** ทรงแสดง **อภิญญาเทสิตธรรม** (โพธิปักขิยธรรม) สังเวคกถา และ อปปมาทธรรม. ครั้งนั้นเสด็จกลับจากบิณฑบาตทอดพระเนตร เมืองเวสาลีเป็น นาคาวโลก มองอย่างซ้างเหยี่ยวหลังครั้งสุดท้าย แล้วไปบ้าน **ภัญฑुकาม** แสดง **อริยธรรม** คือ สีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ, ต่อจากนั้นไปบ้าน **หัตถิกาม อัมพคาม ชัมพูคาม โภคนคร** ประทับที่ **อานันทเจดีย์** แสดง **ธรรมิกถา** และ **พาหุลลกถา** **สูตรตันตริกมหาปเทศ ๔** ต่อจากนั้นเสด็จถึง **เมืองปาวา** ประทับอยู่ที่ **อันพวัน** ของ **นายจุนทะ**.
๗. พอถึงวัน **ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีนั้น** เอง เวลาเช้าพระองค์เสด็จ ไปเสวยเนื้อสุกรอ่อน (สุกรมทูทว, ชาวลังกาเรียก "สุกรมตุ้ว" เป็นเห็ดชนิดหนึ่ง) ที่บ้านนายจุนทะ บุตรของช่างทำทอง เสร็จแล้วก็อาพาธลงพระโลหิตในระหว่างทาง ที่กำลังเสด็จไปเมือง **กุสินารา** **แวะประทับร่วมไม้** รับสั่งให้พระอานนทไปตักน้ำใน แม่น้ำน้อยมาเสวยระงับความกระหายแล้ว **ได้รับผ้าสังคิวรรณ ๑ คู่ จากปุกกุสะ** (ศิษย์อาพาธคาบส) นุ่งห่มแล้วมีรัศมีผุดผ่อง **รัศมีของพระพุทธเจ้าผุดผ่อง ๒ กาล** คือ :-
- (๑) **วันที่ตรัสรู้.**

(๒) วันที่ปรินิพพาน.

๘. ต่อจากนั้นได้เสด็จถึง **แม่น้ำกุชานที** เสด็จลงทรงแล้วขึ้น เสด็จไปประทับที่ **สี่หาไสยาที่ อัมพวัน** (สวนมะม่วง) แล้วตรัสว่า ใคร ๆ อย่าทำความเดือดร้อนให้แก่ **นายจุนทะ**เลย เพราะ **บิณฑบาต**ที่มี **อานิสงส์**มากนั้น มี ๒ ครั้ง คือ :-

(๑) **บิณฑบาต**ที่ฉันแล้วได้ **ตรัสรู้** (ได้แก่ **บิณฑบาต**ที่รับจาก **นางสุชาดา**).

(๒) **บิณฑบาต**ที่ฉันแล้ว **ปรินิพพาน** (ได้แก่ที่รับฉันในบ้าน **นายจุนทะ**).

๙. พร้อมกับ **พระสงฆ์**ได้เสด็จข้าม **แม่น้ำหริญญวดี** ไปถึง **สวนชื่อ** **ศาลวัน** ในเขตเมือง **กุสินารา** ทรงสำเร็จ **สี่หาไสยา**ตะแคงขวา **หันพระเศียร**ไปทิศเหนือ **หันพระพักตร์**ไปทิศตะวันตก **เหนือ** **พระแท่นปรินิพพาน** **สี่หา** ระหว่างต้น **ไม้สาละ**ทั้งคู่.

๑๐. การสำเร็จ **สี่หาไสยา** **เหนือ**แท่น **ปรินิพพาน** **สี่หา** ระหว่าง **ไม้สาละ**ทั้งคู่ ที่เมือง **กุสินารา** เป็นการ **ไสยา**ครั้งสุดท้ายเรียก "**อนุฐานไสยา**" (นอนไม่ลุกขึ้น) มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ :-

๑๑. **ต้นสาละ**ทั้งคู่ **ผลิดอก**มี **โชติคุณ**กาลตั้งแต่ **โคน**ถึง **ยอด** ดอก **ไม้ทิพย์** ก็ **หล่นลง**ที่ **สระ**ของ **พระพุทธรเจ้า**เพื่อ **บูชา** **พระพุทธรเจ้า**ตรัสว่า "ดูก่อน **อานนท์** เราไม่ **สรรเสริญ**การ **บูชา**ด้วย **อามิส**เห็น **ปานนี้** **ว่าเป็นการดี** ถ้า **บริษัท ๔** มา **ปฏิบัติ** **ธรรมสมควรแก่ธรรม** เรา **สรรเสริญ**ว่าเป็นการดีอย่างยิ่ง **ชื่อว่า** **บูชา**เราด้วย **บูชา**อันยิ่ง."

๑๒. ทรงแสดงความเป็นไปแห่งเทวดา สมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรง

จับ พระอุปัชฌายะ ผู้ยืนถวายงานพัดที่เฉพาะพระพักตร์ให้หลีก

ไปเสีย พระอนันท์สงฆ์จึงทูลถาม พระองค์ตรัสบอกว่า "เทวดา
ประชุมกันเต็มที ๑๒ โยชน์รอบเมืองกุสินารา เพื่อเห็นพระตถาคต
แต่พระอุปัชฌายะยืนบังเสีย เราจึงจับไป" พระอนันท์ทูลถามว่า
"เทวดารู้สึกอย่างไร?" พระองค์ตรัสตอบว่า "เทวดาบางพวกที่
ยังเป็นปุถุชนก็ร้องไห้ก่อก่อกไปมา บางพวกที่เป็นอริยชน
มีความอดกลั้นโดยธรรมสังเวชว่า "สังขารไม่เที่ยง ไม่ได้ตาม
ปรารถนา."

๑๓. ทรงแสดงสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ :-

- (๑) สถานที่พระตถาคต ประสูติ.
- (๒) สถานที่พระตถาคต ตรัสรู้.
- (๓) สถานที่พระตถาคต แสดงธรรมจักร.
- (๔) สถานที่พระตถาคต ปรีณิพพาน.

ว่าเป็นที่ควรดูควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวช ของกุลบุตรผู้มี
ศรัทธา.

๑๔. อาการที่ภิกษุพึงปฏิบัติในสตรีภาพ พระองค์ทรงแสดงว่า :-

- (๑) อย่าดูอย่าเห็น เป็นการดี.
- (๒) ถ้าจำเป็นต้องงดต้องเห็น อย่าพูด เป็นการดี.
- (๓) ถ้าจำเป็นต้องพูด ควรพูดคำเป็นธรรม.

๑๕. ทรงแสดงวิธีปฏิบัติในพุทธสตรีระ ว่า พึงปฏิบัติเช่นเดียวกับ

สระของพระเจ้าจักรพรรดิราช คือ ห่อด้วยผ้าใหม่แล้วซับด้วย
สำลี สลักกันโดยอุบายนี้ ๕๐๐ คู่ แล้วเชิญลงในรางเหล็กเต็ม
ด้วยน้ำมันมีฝาเหล็กครอบ ทำจิตการธารด้วยไม้หอม ถวาย
พระเพลิงเสร็จแล้ว เก็บสารีริกษาคูบรจุไว้ในเจดีย์ที่ถนนใหญ่ ๔
แพร่ง.

๑๖. ทรงแสดงอุปารหุคค ๔ จำพวก (บุคคลที่ควรทำเจดีย์ไว้
บูชา) คือ :-

- (๑) พระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า
- (๒) พระปัจเจกพุทธเจ้า.
- (๓) พระสาวกอรหันต์.
- (๔) พระเจ้าจักรพรรดิราช.

๑๗. ทรงประทานโอวาทแก่พระอานนท์ ในครั้งนั้นพระอานนท์ไป
ขึ้นเกาะไม้มีสัณฐานคล้ายศิระฆวรร ร้องให้อยู่ในวิหาร พระ
องค์ตรัสเรียกมาให้พระโอวาทว่า "สังขารไม่เที่ยง ต้องสูญสลาย
ไปเป็นธรรมดา" และทรงพยากรณ์ว่า "อานนท์มีบุญได้ทำไว้
แล้วด้วยในไตรทวาร จักได้เป็นพระอรหันต์โดยฉับพลัน."

๑๘. ตรัสสรรเสริญพระอานนท์ ว่า เป็นยอดอุปัฏฐาน ฉลาดรู้จักกาล
รู้จักบริษัท ว่ากาลใดบริษัทไหนควรเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ฯ ล ฯ
ถ้าแสดงธรรม บริษัทฟังไม่อึมไม่เบื่อเลย.

๑๙. ตรัสเรื่องเมืองกุสินารา พระอานนท์กราบทูลให้พระพุทธเจ้า
เสด็จไปปรินิพพานที่เมืองใหญ่ ๆ คือ ๑. เมืองจำปา ๒. ราชคฤห์

๓. สาวตถิ ๔. สาเกต ๕. โกสัมพี ๖. พาราณสี พระองค์ห้าม
เสียแล้วตรัสว่า "เมืองกุสินารานี้ ในอดีตกายเป็นนครใหญ่มาก
ชื่อ "กุสาวตี" มีพระเจ้า มหาสุทนต์จักรพรรดิราช ปกครอง
มีพลเมืองมาก อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร ก็ก่อกองกัวน
ด้วยเสียงทั้ง ๑๐ คือ :-

๑. เสียงช้าง ๒. เสียงม้า ๓. เสียงรถ ๔. เสียงเกวียน ๕. เสียง
ตะโพน ๖. เสียงพิณ ๗. เสียงขลุ่ย ๘. เสียงกัณธดา
๙. เสียงสังข์ ๑๐. เสียงคนเรียกกินข้าว ไม่สงบทั้งกลางวันกลางคืน.

๒๐. **ตรัสให้แจ้งข่าวปรินิพพานแก่มัลลกษัตริย์** ว่าจักปรินิพพานใน
ยามใกล้รุ่งแห่งคืนวันนี้ เพื่อมิให้มัลลกษัตริย์กินแค้นใจ
ในภายหลัง พระอานนทร์รับพุทธรูปมาแล้ว เข้าไปบอกแก่
มัลลกษัตริย์ในกลางที่ประชุม ณ ศาลาว่าราชการ กษัตริย์เหล่านั้น
พร้อมด้วยโอรส, ลูกสะใภ้, ปราชญ์ ก็โศกเศร้ารำพันต่าง ๆ
ประการ แล้วเสด็จไปสาลวัน. พระอานนทร์จัดให้เข้าเฝ้าตาม
ลำดับพระวงศ์ เสร็จในปฐมยาม.

๒๑. **ทรงโปรดสุภททปริพาชก สมัยนั้น สุภททปริพาชก** ทราบว่า
พระพุทธรูปจักปรินิพพานในคืนนี้ จึงรีบไปเพื่อจะทูลถามข้อ
สงสัยบางอย่าง ชั้นแรกถูกพระอานนทร์ห้ามไว้ ภายหลังได้รับ
พุทธานุญาต จึงเข้าไปทูลถามว่า "ครูทั้ง ๖ คือ ๑. ปุณณกัศปะ
๒. มัคกลีโคศล ๓. อชิตกเสกัมพล ๔. ปกุกทกัจจายนะ
๕. ตัญชัยเวลักกภูบุตร ๖. นิครนถนาภูบุตร ได้ตรัสรู้จริงหรือ?"

พระองค์ตรัสห้ามเสียแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่เขาว่า "มรรค ๘ ไม่มีในธรรมวินัยใด พระสมณะ ๔ เหล่า ไม่มีในธรรมวินัยนั้น มรรค ๘ มีในธรรมวินัยของตถาคตเท่านั้น สมณะ ๔ ย่อมมีด้วย."

สุภัททะฟังธรรมนี้แล้วแสดงตนเป็นอุบาสกแล้ว ขออุปสมบท. พระองค์ตรัสว่า "คนนอกพุทธศาสนาต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือนจึงบวชได้." สุภัททะว่า "ให้อยู่สัก ๔ ปีก็อา." พระองค์ตรัสให้พระอานนท้นำสุภัททะไปบรพชา.

๒๒. สุภัททะเป็นสักขีสาวก พระอานนทนำสุภัททะไปบรพชาให้เป็นสามเณร แล้วนำเข้าถวายพระพุทธรเจ้า พระองค์ให้สุภัททะอุปสมบทเป็นภิกษุ และบอกกัมมัฏฐานให้ไม่ช้านัก เธอก็ได้สำเร็จอรหันต์ทันตาเห็น เป็น **สักขีสาวก** ของพระศาสดา (สาวกองค์หลังสุดของพระพุทธรเจ้า).

๒๓. ทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ ว่า "ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันใดที่เราแสดงบัญญัติไว้แล้ว ธรรมและวินัยนั้นแล จักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย โดยกาลที่ล่วงไปแห่งเรา."

๒๔. ตรัสให้ภิกษุเรียกกันโดยคารวะโวหาร ๒ อย่าง คือ :-

(๑) ผู้แก่เรียกผู้อ่อน ใช้คำว่า อาวุโส หรือ ออกชื่อโคตร ก็ได้.

(๒) ผู้อ่อนเรียกผู้แก่ ใช้คำว่า ภนุเต หรือ อายสุมา ก็ได้.

๒๕. **ชั่วโมงสุดท้าย ตรีสไว้ ๔ ข้อ** คือ :-

- (๑) **คูก่อนอนันท์** ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้าง เมื่อเราล่วงไปแล้วก็จงถอนเถิด.
- (๒) **คูก่อนอนันท์** เมื่อเราล่วงไปแล้วสงฆ์พึงทำ **พรหมทัณฑ์** แก่ **ฉันทนิกาย** เถิด คือ หากฉันทนิกายจะจาคำใด ก็พึงเจรจาคำนั้น แต่ไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนแก่เขา.
- (๓) **คูก่อนนิกายทั้งหลาย** ถ้าพวกเธอสงสัยในพระรัตนตรัย หรือในมรรคปฏิบัติ ก็จงถามเถิด ดังนี้ ๓ ครั้ง แต่พระสงฆ์หนึ่งเงียบ พระอนันท์กราบทูลว่า "นำอัครรรย์" พระองค์ตรัสรับรองว่า "นิกาย ๕๐๐ รูปที่ประชุมนี้เป็นอรินบุคคล สิ้นความสงสัยแล้ว."
- (๔) **ตรีสปัจฉิมโอวาทว่า อุปปมาเทน สมุปาเทถ** ท่านทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวงอันเป็นประโยชน์ตนและผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด.

๒๖. **ปรีนิพพาน** เมื่อพระองค์ตรัสปัจฉิมโอวาทแล้ว มิได้ตรัสอะไรต่อไปอีกเลย ทรงทำปรีนิพพานกรรมด้วยอนุภพวิหาร ๘ ประการ ดังนี้ :-

เข้าฌานที่ ๑ ออกจากฌานที่ ๑ เข้าฌานที่ ๒ โดยนัยนี้ จนเลยฌานที่ ๘ เข้าสัจจญาณเวทิตนโรธสมาบัติ (ในตอนนี้พระอนันท์ถาม **พระอนุรุทธ** ว่า "พระองค์ปรีนิพพานแล้วหรือ?" พระอนุรุทธ

ตอบว่า "ยังก่อน กำลังเข้าสัญญาเวทิตนโรธ).

ออกจากสัญญาเวทิต ๗ เข้าฌานที่ ๘ โดยนัยนี้ลงมาถึงฌานที่ ๑

ออกจากฌานที่ ๑ เข้าฌานที่ ๒ โดยนัยนี้จนถึงฌานที่ ๔

ออกจากฌานที่ ๔ แล้ว ทรงปรินิพพาน.

พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ณ เวลาใกล้รุ่งวันอังคาร ขึ้น

๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ที่ป่าไม้สาละ (สาสวโนทยาน) เมืองกุสินารา.

๒๗. ในขณะที่นั้นเกิดมหัศจรรย์แผ่นดินไหวหนักก้อง มีเทพยดา และมนุษย์กล่าวสังเวคคาถาดังต่อไปนี้ :-

(๑) ท้าวสหัมบดีพรหม กล่าวว่า "บรรดาสัตว์ทั้งปวงในโลก ล้วนจะต้องทิ้งร่างไว้ถมปรฐพี แม้องค์พระชินสีห์มีพระคุณยิ่งใหญ่ ก็ปรินิพพานแล้ว น่าสลดนั้ !

(๒) ท้าวโกสิยเทวราช กล่าวว่า "สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ ! เกิดขึ้นแล้วดับไปเป็นธรรมดา ความสงบแห่งสังขารเป็น

(๓) พระอนุรุทธ กล่าวว่า "พระพุทธเจ้ามีจิตมิได้หวั่นไหว สะทกสะท้านต่อมรณธรรม ปรินิพพานเป็นอารมณ์ ประหนึ่งประทีปอันไฟโรจน์ดับไป ฉะนั้น !

(๔) พระอานนท์ กล่าวว่า "เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน-
ขันธ เกิดเหตุมหัศจรรย์ มีโลกชาติขุขันเป็นอาทิ ปรากฏมีแก่
เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย !

อปกรกาล

๑. ถวายพระเพลิง

๑. ครั้นพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว แต่ยังไม่สว่างวัน พระอนุรุทธ กับพระอานนท์ แสดงธรรมไปจนสว่าง พอสว่างแล้ว พระอนุรุทธ บัญชาพระอานนท์ให้ไปบอกแก่ มัลลกะศัตรีย์.
๒. มัลลกะศัตรีย์ ให้ราชบุรุษเที่ยวตีกลองประกาศทั่วเมือง นำเครื่อง ตักการบูชา เครื่องดนตรี ฝ้ายอย่างดี ๕๐๐ พับ เสด็จไปสู่ศาลวัน พร้อมกันบูชาพุทธศรีระมโหฬารสิ้นกาล ๖ วัน ครั้นวันที่ ๗ ประึกษากันว่า จะเชิญพระศรีระไปทางทิศใดแห่งพระนครแล้ว ถวายพระเพลิงนอกเมือง.
๓. อมัลลปาโมกษ์ ๘ องค์ ทรงกำลัง พร้อมกันเข้าเชิญพระศรีระ มิสามารถที่จะให้เขยื้อนจากที่ได้.
๔. มัลลกะศัตรีย์ทั้งหลายถามพระอนุรุทธว่า เพราะเหตุใด ? พระ อนุรุทธ จึงบอกไปตามเทวดาประสงค์ว่า "ให้เชิญพระศรีระไป ทางทิศเหนือพระนคร แล้วเข้าทรงอุครทวาร ผ่านไปท่ามกลาง เมือง เยื้องไปออกทางประตูบูรพทิศ แล้วถวายพระเพลิง ณ มกุฎพันธนเจดีย์ ที่ด้านตะวันออกแห่งพระนคร (ดูแผนผัง ดังต่อไปนี้) :-

เหนือ

กุ ลี

สาสวโนทยาน มกุฏพันธเจดีย์ ออก

นา รา

๕. มัลลกะศรัยทั้งหลายได้ทราบดังนั้น จึงผ่อนผันตามความประสงค์ของเทวดา เชิญพระสรีระไปยังมกุฏพันธเจดีย์ พันด้วยผ้าไหมชั้นด้วยสำลี ตามวิธีที่ตรัสไว้แก่พระอานนท์ เตรียมจะถวายพระเพลิง.
๖. ครั้งนั้นมัลลปาโมกษ์ ๔ องค์ สรงนำคำเก้านุ่มหอมผ้าไหมนำไฟเข้าจุดทั้ง ๔ ทิศ ไม่ติดเลย พระอนุรุทธจึงเฉลยให้ทราบว่า "เทพดาให้รอ พอ พระมหากัสสปะ ถวายบังคมพระพุทธบาทด้วยเศียรเกล้าก่อน" มัลลกะศรัยจึงผัดผ่อนตามเทวธิบาย.
๗. สมัยนั้น พระมหากัสสปะพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป เดินทางจากปาวานคร พักอยู่ที่ร่มไม้แห่งหนึ่ง เห็น อาชีวกถือดอกมณฑารพเดินมา จึงถามข่าวพระศาสดา เขาบอกว่าพระองค์ปรินิพพาน ๗ วัน แล้ว.
๘. ลำดับนั้น ภิกษุที่ยังไม่สิ้นราคะ ก็ร้องให้กล้องเกลือกไปมา ท่านที่สิ้นราคะ ก็อดกลั้นด้วยธรรมสังเวช มีภิกษุบวชกายแก่รูปหนึ่งชื่อ สุภัททะ ห้ามว่า "หยุดเถิด "หยุดเถิด ท่านอย่ารำไรไปเลย พระสมณะ

นั้นพัน (ปรีนิพพาน) แล้วเราจะทำอะไรก็ได้ตามพอใจ "ไม่ต้องเกรงบัญชาใคร" พระมหากัสสปะได้ฟังเช่นนั้น ก็จะทำนิกคหกรรม (ทำโทษ) แต่เห็นว่ายังมีควรก่อน จึงพาบริวารสัญญาจรรตต่อไป.

๕. ครั้นมาถึงมกุฏพันธเจดีย์ จึงห่มผ้าเหลืองป่า ประณมหัตถ์นมัสการ เดินเวียนจิตกาธาร ๓ รอบ แล้วเปิดเพียงเบ้องพระบาท ถวายบังคมพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้าของตน ภิกษุ ๕๐๐ รูป ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน.
๑๐. พอพระมหากัสสปะกับบริวารนมัสการแล้ว เพลิงทิพย์เกิดขึ้นเอง ไหม้พระศรีระ เหลืออยู่ ๕ อย่าง คือ ๑. พระอัฐิ ๒. พระเกศา ๓. พระโลมา ๔. พระนขา ๕. พระทันตา กับ ผู้คู่หนึ่งสำหรับห่อพระธาตุนั้น (ข้อนี้แหละเป็นมูลเหตุให้ชาวพุทธทำวิสาขอัฐุมิบูชา ประจำปี ซึ่งเรียกกันว่า วันถวายพระเพลิง)
๑๑. มัลลกษัตริย์นำนำหอมมาดับจิตกาธาร (ดับไฟที่เชิงตะกอน) แล้วเชิญพระสารีริกธาตุเข้าไปประดิษฐานไว้ใน สัณฐาคารศาลา ในนครกุสินารา พิทักษ์รักษาอย่างมั่นคง ด้วยประสงค์จะมีให้ใครแย่งชิงไป และได้ทำสักการบูชามโหฬาร สิ้นกาล ๗ วัน.

๒. แจกพระสารีริกธาตุ

๑. พระมหากษัตริย์ และพราหมณ์ ทั้ง ๗ พระนคร คือ :-
- (๑) พระเจ้าอชาตศัตรู เมือง ราชคฤห์.
- (๒) กษัตริย์ลิจณวี " เวสาลี.

- (๓) กษัตริย์ศากยะ เมือง กบิลพัสดุ์.
- (๔) ฤทธิกษัตริย์ " อัลดกัปปะ.
- (๕) โกสิกษัตริย์ " รามคาม.
- (๖) มหาพราหมณ์ " เวณฺฐทีปกะ.
- (๗) มัลลกษัตริย์ " ปาวา.

ได้ทรงทราบว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานที่เมืองกุสินารา จึงส่งทูตมาของแบ่งพระสารีริกธาตุ.

๒. มัลลกษัตริย์ ไม่ยอมแบ่งให้ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ :-

(๑) ทรงเห็นว่า ถ้าเราแบ่งให้ไปโดยเร็วทุกหมู่ที่มาขอ คงจะไม่พอแน่ ยากที่จะเสร็จส่งบลงได้ และยากที่จะผ่อนผันให้ถูกต้องตามอัยยาศัยของเจ้านครทุกองค์ได้ (เพราะส่งไปโดยราชสาสน์).

๒) ทรงคิดว่า พระพุทธเจ้าทรงอุตสาหมาปรินิพพานในคามเขตของเรา ก็เพื่อประทานพระสารีริกธาตุแก่เรา.

จึงไม่ยอมแบ่งให้แก่ใครใด ๆ และได้ตรัสแก่ทูตานุทูตทั้ง ๗ นครว่า "พระผู้มีพระภาคเสด็จดับขันธปรินิพพานในอาณาเขตของเรา เราจักไม่ให้ส่วนพระสารีริกธาตุ."

ส่วนทูตานุทูต ก็ไม่ยอม จวนจะเกิดมหาสงครามอยู่แล้ว.

๓. โทณพราหมณ์ผู้ห้ามทัพ ผู้มีปัญญาผ่อนผันให้ต้องตามคติโลก

คติธรรม เมื่อเห็นเช่นนั้นจึงคิดถึงความไม่เหมาะสม ๓ ประการ คือ :-

(๑) มัลลกษัตริย์ครองนครน้อยนี้ ควรสมานไมตรีกับนครอื่น ๆ ไม่ควรรบกัน.

(๒) การรบนั่นขัดต่อคำสอนของพระศาสดา เพราะพระองค์ทรงสอนให้เว้นเบียดเบียนกัน.

(๓) พระสารีริกษัตริย์นั้น ควรแบ่งไปยังนครต่าง ๆ เพื่อสักการบูชาของชนทั่วไป.

จึงกล่าว สุนทรพจน์ ต่อไปว่า :-

ขอคณานิกรเจ้าผู้เจริญ เชิญฟังวาจาข้าพระองค์ในบัดนี้ พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเป็นขันติวาที การรบกัณฑ์เพราะเหตุแห่งพระสารีริกษัตริย์ของพระองค์นั้นไม่งามเลย.

ข้าแต่กษัตริย์เจ้าผู้เจริญ ทั้งเจ้านครเดิม และต่างราชธานี จงชื่นชมสามัคคีกัน แล้วแบ่งปันพระสารีริกษัตริย์ ออกเป็น ๘ ส่วน ให้เสมอกันทุกพระนครเถิด.

ของพระสถูปบรรจุพระสารีริกษัตริย์ จงแพร่หลายทั่วทุกทิศ สถิตสถาพรเพื่อนิกรสัตว์สิ้นกาลนาน เถิด.

กษัตริย์และพราหมณ์ได้สดับมธุรภาษิต ก็เห็นชอบในสามัคคีธรรม.

๔. กษัตริย์และพราหมณ์ มอบธุระให้โทณพราหมณ์เป็นผู้แบ่งส่วนพระบรมธาตุ โทณพราหมณ์จึงเอา **คุมพะ** (ทะนานทอง) ตวงได้ ๘ ส่วนเท่า ๆ กัน แล้วถวายแก่เจ้านครทั้ง ๘ แล้วขอคุมพะนั้นไปบรรจุไว้ในเจดีย์มีชื่อว่า "**คุมพสถูป**" หรือ "**คุมพเจดีย์**"

๕. โมริกษัตริย์ เมืองปีปผลิวัน ทราบข่าวปรีนิพพานที่หลัง จึง
ส่งทูตมาขอพระบรมธาตุ เมื่อไม่ได้จึงเชิญ พระอังคาร (แก้ถ่าน
ในเชิงตะกอน) ไปบรรจุไว้ในเจดีย์ มีชื่อว่า "อังคารเจดีย์."

ประเภทแห่งสัมมาสัมพุทธเจดีย์

๑. สัมมาสัมพุทธเจดีย์เกิดขึ้นครั้งแรก ๑๐ ตำบล คือ :-
 - พระธาตุเจดีย์ ๘ ตำบล (คือใน ๘ นครที่กล่าวแล้ว).
 - พระคุมพเจดีย์ ๑ " (ที่โทณพราหมณ์ทำไว้).
 - พระอังคารเจดีย์ ๑ " (ในเมืองปีปผลิวัน).รวม ๑๐ ตำบล.
๒. เจดีย์ที่สร้างไว้ เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔
ประเภท คือ :-
 - (๑) ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์ที่บรรจุพระสารีริกธาตุ.
 - (๒) บริโภคเจดีย์ คือ พระคุมพเจดีย์ พระอังคารเจดีย์
สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล เจดีย์ที่บรรจุบริขารที่พระองค์ทรง
บริโภคแล้ว เช่น บาตร, จีวร, เตียง, ตั่ง, กุฎี, วิหาร, และ
บริขารอื่น ๆ.
 - (๓) ธรรมเจดีย์ คือ เจดีย์ที่จารึกพระพุทธรวจนะลงใน
ใบลาน, แผ่นทอง, แผ่นศิลา เป็นต้นแล้ว บรรจุไว้ในเจดีย์.
 - (๔) อุทเทสิกเจดีย์ คือ พระพุทธรูป.

๓. ความเป็นมาแห่งพระธรรมวินัย

๑. ในวันที่แจกพระบรมสารีริกธาตุนั้น มีพระสงฆ์ประชุมกันเป็น

มหาสันนิบาต พระมหากัสสปะเป็นประธานในสงฆ์ หวังจะให้
เกิดอุตสาหะในการสังคายนาพระธรรมวินัย จึงนำเอาคำจ้วงจาบ
พระธรรมวินัย ของสุภัททวุฒตมบรรพชิตมากล่าว แก่ภิกษุ
ทั้งหลายแล้วชักชวนว่า "อย่ากระนั้นเลย เราทั้งหลายจงรื้อกรอง
พระธรรมวินัยเถิด มิฉะนั้น วาตะที่มีไซ้ธรรมวินัยจ้กรู้งเรื่อง
พระธรรมวินัยก็จักเสื่อมถอย คนชั่วจักกลดล้างธรรมวินัย คนชั่ว
จักเจริญ คนดีจักเสื่อมถอยน้อยกำลัง พระศาสนาก็จักตั้งอยู่
ไม่ได้."

๒. ครั้นพระมหากัสสปะกล่าวจบ พระสงฆ์ในที่ประชุมเห็นชอบ
จึงตกลงทำสังคายนา รื้อกรองพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรก และ
ต่อจากนั้นพระสงฆ์รุ่นหลัง ๆ ก็ได้ช่วยกันทำการสังคายนาเป็น
ครั้งคราว ตามเหตุการณ์รณนั้น ๆ รวม ๕ ครั้ง.
๓. ภายหลังจากนั้น นักปราชญ์ได้แต่งคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
กับทั้งศัพท์ศาสตร์ เป็นอุปการะแก่นักศึกษา กุลบุตรได้บวช
เรียนปฏิบัติสืบต่อกันมา พระธรรมวินัยอันเป็นตัวแทนพระศาสดา
จึงได้ดำรงเจริญแพร่หลายไป ณ พุทธศาสนิกมณฑล ด้วยประการ
ฉะนี้แล.
๔. แผนผังการสังคายนา ๕ ครั้ง ดังต่อไปนี้ :-

แบบประกอบนักธรรมตรี - พุทธประวัติสังเขป - หน้าที่ 55

แบบประกอบนักธรรมตรี - พุทธประวัติสังเขป - หน้าที่ 56

พุทธประวัติเนติ ๑๕

เหตุการณ์ในพุทธประวัติ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะ หรือพระนิสัยที่ควรยึดถือไว้เป็นเยี่ยงอย่างเป็นอย่างอันมาก แต่ในที่นี้จะนำมาให้เห็นเพียง ๑๕ ข้อ ดังต่อไปนี้ :-

๑. ทรงมีพระเมตตากรุณา เช่น เมื่อทรงพิจารณาถึงธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วว่าเป็นคุณอันลึกซึ้งมาก ยากที่บุคคลผู้ยินดีในกามคุณ จะตรัสรู้ตามได้ ทรงท้อพระทัยเพื่อจะตรัสสั่งสอน แต่อาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ จึงทรงพิจารณาเห็นว่าบุคคลนี้มี ๔ เหล่า เปรียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า ผู้สามารถรู้ตามได้ถึง ๓ เหล่า จึงได้เสด็จเที่ยวสั่งสอนด้วยความเมตตากรุณาในหมู่มชนั้น ๆ (๑/๔๔-๔๕) (พุทธ-สังเขป ๑๗)

แม้ในตอนใกล้จะปรินิพพาน ทรงพระกรุณาโปรดให้สุภัททะ-ปริพาชกเข้าเฝ้าถามปัญหา ทรงแสดงธรรมให้เข้าใจ และให้อุปสมบทเป็นองค์สุดท้าย (๓/๓๗) (พุทธ-สังเขป ๔๔)

๒. ทรงตั้งใจจริง ขยันหมั่นเพียรจริง เช่นในคราวพระราชบิดาทรงทำวปมงคลแรกนาขวัญ, พระสិขัตถกุมารพระองค์เดียวประทับที่ภายในม่าน โคนต้นหว้า เจริญอานาปานสติกัมมัฏฐาน ยังปฐมฌานให้เกิดขึ้นได้ นี้จัดเป็นสัมมาสมาธิตั้งใจจริง (๑/๑๕-๒๐)

อนึ่ง ในสมัยเป็นนักเรียนในสำนักครูวิสวามิตร ทรงเรียนด้วยความขะมักเขม้นจนจบสิ้นความรู้ของครูในเวลาอันรวดเร็ว ได้แสดงความรู้ให้ปรากฏในหมู่พระญาติยิ่งกว่าพระกุมารอื่น (๑/๑๕) (พุทธ-สังเขป ๑๐)

ภายหลังเสด็จออกทรงผนวชแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียรทำทานใน
สำนักท่านอาจารย์ดาบสและท่านอุทกดาบส ได้ทำเทียบกับดาบสทั้งสอง
ในเวลาอันสั้น ครั้นเห็นว่ามีโชทางตรัสรู้ จึงเสด็จออกไปทรงบำเพ็ญ
ทุกริกิริยา ปรารภความเพียรไม่ท้อถอยไม่ย่อหย่อน (๑/๓๕ - ๓๖ - ๓๗)
(พุทธ - สังเขป ๑๓ - ๑๔)

ตอนที่ทำความเพียรอย่างสูง คือ ในวันที่ตรัสรู้ประทับนั่งที่โพธิ-
บัลลังก์ ทรงตั้งพระหฤทัยว่า ยังไม่บรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณเพียงใด
จักไม่เสด็จลุกขึ้นเพียงนั้น แม้เลือดเนื้อจะแห้งไป คงเหลือแต่หนังหุ้ม
เอ็นและกระดูกก็ตาม (๑/๔๔) (พุทธ - สังเขป ๑๔) ทั้ง ๓ ตอนนี้
แสดงถึงความตั้งใจจริงและพากเพียรจริง.

๓. ทรงมีความกล้าหาญ เช่นทรงมีพระหฤทัยกล้าต่อสู้กับ
พระยามาร คือกิเลสกำมและเสนามารถือกิเลสอันเป็นฝ่ายเดียวกัน เช่น
ราคะ ความกำหนัด อิจฉา ความอยากได้ อิสสา ความหึง เป็นต้น
ที่เกิดขึ้นท่องเที่ยวอยู่ในจิต ให้หวนคิดถึงความเสวยสุขในพระราชวังและ
หวนกลับ พระองค์แข็งพระทัยต่อสู้จะได้ชัยชนะ ด้วยพระบารมี ๑๐
ประการ มีทาน เป็นต้น (๑/๔๕) (พุทธ - สังเขป ๑๔)

๔. ทรงคิดแก้ปัญหาด้วยปัญญา เช่นทรงแก้ปัญหาเรื่องทุกข์
เพราะเกิด เพราะแก่ เพราะเจ็บ เพราะตาย ด้วยพระปัญญาพิจารณา
เห็นว่าการอยู่ครองเรือน เป็นที่คับแคบ เป็นที่ตั้งแต่งความเศร้าหมองใจ
ทรงเห็นว่าการบวชเป็นช่องว่าง เป็นโอกาสเพื่อปฏิบัติกำจัดกิเลสอันเป็น
เหตุชาติทุกข์เป็นต้นได้ จึงได้เสด็จออกทรงผนวช (๑/๒๔) (พุทธ-
สังเขป ๑๒)

๕. ทรงเชื่อในเหตุและผล เช่นทรงเชื่อว่า

๕.๑ ผู้มีกายและจิตยังไม่ออกจากกาม ก็ไม่อาจตรัสรู้ได้
เปรียบเหมือนไม้สดแช่น้ำ สึกัน ก็ไม่ติดไฟ

๕.๒ ผู้มีกายออกจากกามแล้ว แต่จิตยังไม่ออก ก็ไม่อาจ
ตรัสรู้ได้ เปรียบเหมือนไม้สดตั้งบนบก สึกัน ก็ยังไม่ติดไฟ

๕.๓ ผู้มีกายและจิตออกจากกามแล้ว ควรตรัสรู้ได้ เปรียบ
เหมือนไม้แห้งตั้งอยู่บนบก สึกันเข้า ก็ยอมติดไฟ (๑/๓๗, ๓) (พุทธ -
สังเขป ๑๔)

๖. ทรงมีความสุขापอ่อนโยน เช่นครั้งที่ตรัสรู้แล้ว เสด็จไปยัง
ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อแสดงธรรมโปรดเบญจวัคคีย์ เบญจวัคคีย์พบกับ
พระองค์ด้วยวาจาไม่เคารพ พระองค์ทรงห้ามเสีย แล้วตรัสบอกด้วย
พระสุรเสียงอันสุภาพอ่อนโยนว่า "เราได้ตรัสรู้มรรคธรรมโดยชอบแล้ว
ท่านทั้งหลายคอยฟังเถิด เราจักสั่งสอน" (๑/๕๘)

ครั้งหนึ่ง เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลา ตรัสขอพักในโรงบูชาเพลิงของ
อุรุเวลกัสสปะ อุรุเวลกัสสปะไม่ยอมให้พัก บอกว่ามีนาคคูรายอาศัยอยู่
ในโรงนั้น ใครเข้าไปไม่ได้ พระองค์ตรัสว่าไม่เป็นไร ในที่สุดก็ได้รับ
อนุญาต เมื่อได้รับอนุญาตก่อนแล้วจึงเข้าไปพักอาศัย (๑/๗๘)

ครั้งหนึ่ง ตรัสสอนพระมหาโมคคัลลานะให้ปฏิบัติสุภาพว่า "ท่าน
ควรตั้งใจไว้ว่า เราจักไม่ชูงวง (คือถือตัว) เข้าไปหาชาวบ้าน ๑ เรา
จักไม่พูดคำทะเลาะโต้เถียงกัน ไม่ถือผิดต่อกัน ๑" เธอควรเก็บตัวในที่
สงัด ปฏิบัติจิตให้สงบตามสมณวิสัย" (๑/๕๐) (พุทธ - สังเขป ๒)

ครั้งหนึ่ง ตรัสสอนพระมหากัสสปะว่า "ท่านควรตั้งใจไว้ว่า เรา

จักเข้าไปตั้งความละเอียดแรงใจ ในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นผู้เฒ่าแก่ ทั้งที่เป็นผู้บวชใหม่ ทั้งที่เป็นปานกลางอย่างแรงกล้า" (๒/๒) (พุทธ-สังเขป ๒๘)

ครั้งหนึ่ง เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ได้ทอดพระเนตรเมืองเวสาลีครั้งสุดท้ายเป็นนาคาวโลก คือ มองอย่างข้างหลังเป็นพระกิริยาสง่าม อ่อนโยน แล้วตรัสพระวาจาไพเราะกับพระอานนท์ พุทธอนุชา หลายอย่าง (๓/๑๒) (พุทธ - สังเขป ๔๐)

๙. ทรงเป็นพระโอรส, พระบิดา, พระสวามี, พระเชษฐา, พระสหายที่ดี ได้ทรงรับการศึกษาเป็นอันดีในชาติดิยธรรมและคหิโลกอย่างอื่นอีก สมควรเป็นผู้ทรงดำรงอยู่ในชาติดิยรัชสมบัติสืบสันตติวงศ์ต่อไป (๑/๑๒) แม้ได้ตรัสรู้แล้วทรงพระกตัญญูกตเวทีต่อพระพุทธบิดา ได้เสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ แสดงธรรมโปรดพระพุทธรบิดาให้บรรลุมรรคผล (๒/๓๘) (พุทธ - สังเขป ๓๖) นี้จัดเป็นพระโอรสที่ดี

ได้ทรงมอบอริยทรัพย์ ๗ อย่าง อันเป็นโลกุตรทายาทให้พระราหุลปิโยรสของพระองค์ และให้ผนวชเป็นสามเณร (ธ. บ. ๑/๑๑๓) นี้จัดเป็นพระบิดาที่ดี

เมื่อก่อนเสด็จออกผนวชได้เสวยโลกียสมบัติร่วมกับพระนางพิมพา วรชยา เป็นเวลา ๑๔ ปี โดยไม่มีเรื่องเดือดร้อนอันใดเกิดขึ้น (๑/๒๐-๒๑) (พุทธ - สังเขป ๑๑) และเมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ก็ได้แสดงจันทกนิริชาดกโปรด (ธ. บ. ๑/๑๑) นี้จัดเป็นพระสวามีที่ดี

ได้โปรดให้พระนันทอนุชาต่างพระมารดาผนวชและทรงแสดง

ธรรมพราหมณ์จนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ (ธ. บ. ๑/๑๑/๑๖) นี้จัด
เป็นพระเชษฐาที่ดี

ได้ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดเบญจวัคคีย์ พระสหายคู่ทุกข์คู่ยาก
ในคราวทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา และทรงแสดงธรรมต่าง ๆ จนถึงแสดง
พระอนัตตลักขณสูตรโปรด จึงได้เป็นพระอรหันต์ทุกองค์ (๑/๕๓-
๖๕) (พุทธ-สังเขป ๑๘-๑๙) อนึ่ง ได้ตรัสสั่งให้สงฆ์ลงพรหม-
ทัณฑ์แก่พระฉันทะพระสหายผู้สหายชาติ (เกิดพร้อมกัน) เพื่อให้เธอ
สลัดใจ และปฏิบัติธรรมจนบรรลุมรรคผล (๓/๔๔) (พุทธ - สังเขป
๔๖) นี้เป็นพระสหายที่ดี

๘. ทรงมีลักษณะผู้นำ เช่นทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร
ปฏิบัติคำสอนของศาสดาอื่นซึ่งมีอยู่เป็นอันมากที่สอนในทางผิด ๆ หย่อน
ไปบ้าง ดิ่งเหวไปบ้าง แต่พระองค์ทรงสอนทางถูก ทางสายกลาง
อันเป็นทางไปถึงความดับทุกข์โดยตรง (๑/๖๐ - ๖๒) (พุทธ - สังเขป
๑๘) อนึ่ง เมื่อพระสาวกมีมากขึ้นพอจะส่งไปประกาศพระศาสนา ก่อน
จะส่งได้ตรัสเรียกพระสาวกเหล่านั้นมาประชุม ทรงอบรมแนะนำการสอน
แนะนำนโยบายการเผยแผ่พระศาสนาให้เข้าใจกันเรียบร้อยแล้วส่งไป (๑/๗๔)
(พุทธ - สังเขป ๒๒)

๙. ทรงมีพระหฤทัยเด็ดเดี่ยวและเด็ดขาด เช่นทรงตัดสินพระ
หฤทัยออกทรงผนวช โดยมีได้อาลัยเยื่อใยในจักรพรรดิราชสมบัติที่มาถึง
ในอนาคตอันใกล้ และแม้มีพระราชโอรสพระวรชายาอันน่ารักสลักจิต
อย่างเหนียวแน่น พระองค์ก็ทรงตัดได้โดยเด็ดขาด (๑/๒๗) (พุทธ-
สังเขป ๑๒) อนึ่ง เมื่อได้ทรงปลงอายุสังขาร คือกำหนดวันปรินิพพาน

แล้ว พระอานนท์กราบทูลขอให้เลื่อนเวลาออกไปอีก พระองค์จึงปฏิเสธ คำทูลขอนั้นเสียว่า "ดูก่อนอานนท์ ก็สิ่งใดแลพระตถาคตได้สละแล้ว ภายแล้ว ปล่อยเสียแล้ว ละเสียแล้ว วางเสียแล้ว อันตถาคตจะกลับคืน มายังสิ่งนั้น เพราะเหตุแห่งชีวิต ดังนี้ 'ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้' (๑/๕ -๑๐) (พุทธ-สังเขป ๑๕)

๑๐. ทรงเป็นนักปราชญ์ และเป็นศาสดา เช่นทรงมีพระปริชา หยั้งเห็นว่า ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นทุกข์เป็นภัย อันใหญ่ และทรงเห็นว่า การบวชเป็นช่องทางที่จะแสวงหาความพ้นจาก ทุกข์ดังกล่าวมานั้นได้ (๑/๒๖) (พุทธ - สังเขป ๑๒) เมื่อผนวชแล้ว ทรงศึกษาในสำนัก ๒ อาจารย์ ที่เขานิยมว่าเป็นปราชญ์ในสมัยนั้น ครั้น เรียนจบความรู้ของอาจารย์แล้ว ทรงเห็นว่ายังไม่มีความรู้ที่ทำให้พ้นทุกข์ จึง เสด็จออกจากสำนักอาจารย์นั้นไปแสวงหาด้วยความลำพังพระองค์เอง ก็ได้ บรรลุญาณ ๓ คือ :-

๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ รู้ขั้นที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน
๒. จุตูปปาตญาณ รู้การตายการเกิดของสัตว์
๓. อาสวกขณญาณ รู้ทำให้สิ้นอาสวกิเลส (๑/๑๕-

๔๔) ตรัสรู้ของจริง ๔ อย่าง (พุทธ-สังเขป ๑๕)

ทั้งหมดนี้จัดว่าทรงเป็นนักปราชญ์ยิ่งกว่านักปราชญ์อื่น ๆ

ครั้นตรัสรู้แล้ว เสด็จสั่งสอนมนุษย์และเทวดาให้บรรลุคุณธรรม ตามภูมิชั้น อันสมควรแก่จริตอุปนิสัย ตลอดจนคามนิคมราชธานีน้อยใหญ่ ไม่ทรงคำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบากใด ๆ และได้ทรงวางหลักการสอน พิเศษกว่าศาสดาอื่น อันเปรียบดังหัวใจพระพุทธศาสนาไว้ ๓ ข้อ คือ :-

๑. สอนให้เว้นจากการทำบาปทั้งปวง

๒. สอนให้ทำกุศลให้ถึงพร้อม

๓. สอนให้ทำจิตใจผ่องแผ้ว (๒/๘-๙) (พุทธ-สังเขป ๒๕)

ทั้งหมดนี้จัดว่าทรงเป็นศาสดาเอกในโลกอย่างแท้จริง

อนึ่ง ศาสดาอื่นมักจะปิดบังความรู้ไว้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือเพื่อบุคคลบางคน แต่พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมะจนหมดความรู้จริง ๆ ไม่ปิดบังไว้เพื่อพระองค์เอง หรือเพื่อพระสาวกบางเหล่า (๓/๓) พุทธ-สังเขป ๓๘) นี้ก็จัดเป็นยอดของศาสดา

๑๑. ทรงเป็นผู้ประนีประนอม และตัดสินยุติธรรม เช่นรับสั่งกับพระอานนท์ ในกรณีที่พระองค์เสวยพระกระยาหารที่บ้านนายจุนทะ แล้วปรินิพพาน อาจจะมีผู้มากล่าวหาว่านายจุนทะเจือปนยาพิษในอาหารถวายพระพุทธเจ้า หากมีเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นแก่นายจุนทะ พวกท่านทั้งหลายพึงระงับเสียให้สงบ ด้วยปลอดใจให้เบาใจว่า เป็นลาภจึงท่านท่านได้ดีแล้ว บิณฑบาตที่มีผลมาก ๒ ครั้งคือ ครั้งที่เสวยแล้วตรัสรู้ ๑ เสวยแล้วปรินิพพาน ๑ (๓/๒๑-๒๒) (พุทธ - สังเขป ๔๑)

ครั้งหนึ่ง พระ ๕ รูปถกเถียงกัน รูปที่ ๑ ว่า บรรดาอายตนะทั้งหลาย ตารักษายากกว่า รูปว่า ๒ ว่า หูรักษายากกว่า รูปที่ ๓ ว่า จมูกรักษายากกว่า รูปที่ ๔ ว่า ลิ้นรักษายากกว่า รูปที่ ๕ ว่า กายรักษายากกว่า ไม่มีใครยอมแพ้ใคร จึงพากันไปกราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงตัดสิน ทรงตัดสินว่า รักษายากพอ ๆ กันทั้ง ๕ อย่าง แต่ยังมีที่รักษายากกว่า ๕ อย่างนั้นอีก คือใจ รักษายากที่สุด ภิกษุทั้ง ๕ รูปนั้นพอใจ และตั้งใจรักษาใจตามที่ทรงสั่งสอน ไม่ต้องโต้เถียงกันต่อไป (ธ. บ. ๘. ๔๕)

๑๒. ทรงเป็นผู้แนะนำแนวทาง เช่นทรงแนะนำแนวทางให้สังคายนามปฏิบัติในการไหว้ทิศอันถูกต้อง คือทิศเบื้องหน้าคือบิดามารดา ทิศเบื้องขวาคืออาจารย์ ทิศเบื้องหลังคือบุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้ายคือมิตรสมาคม ทิศเบื้องล่างคือลูกจ้าง ทิศเบื้องบนคือสมณพราหมณ์ ผู้ไหว้ทิศควรเว้นการงานที่เศร้าหมอง ๔ คือ ฆ่าสัตว์ ๑ ขโมย ๑ ผิดในกาม ๑ พุดปด ๑ และเว้นคำเอียง ๔ คือ คำเอียงเพราะรัก ๑ เพราะชัง ๑ เพราะหลง ๑ เพราะกลัว ๑ และยังต้องเว้นอบายมุข ๖ คือ ดื่มสุขา ๑ เที่ยวกลางคืน ๑ เพลินในการเล่น ๑ เล่นการพนัน ๑ เกียจคร้านไม่เอาการงาน ๑ คบมิตรชั่ว ๑

ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างในการแนะนำอันเป็นคติโลก ๒/๒๓-๒๔)
(พุทธ - สังเขป ๑๒)

ส่วนที่ทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ อันสรุปเข้าเป็นศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จัดเป็นการแนะนำอันเป็นคตินิยม อริยมรรคมีองค์ ๘ คือทางมีองค์ ๘ ที่ผู้ดำเนินให้เป็นอริยะผู้ประเสริฐ (๑/๖๐)
(พุทธ - สังเขป ๑๘)

๑๓. ทรงเป็นนักปกครองแบบประชาธิปไตย คือทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่นอุปสมบทกรรมเป็นต้น ๒/๒๐-๒๑) พุทธ - สังเขป ๑๒)

๑๔. ทรงเป็นนักคิดแปลงประยุกต์ธรรมเนียมเดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่นอนุญาตให้ทำบุพเพตพลีอนุโลมตามธรรมเนียมพราหมณ์ แต่ให้บริจาคนิยมไทยกรรมแก่ทักษิณียบุคคล แทนที่จะเอาไปวางไว้ให้สัตว์

เช่นกาเป็นต้นกิน (๒/๑๓-๑๘) (พุทธ-สังเขป ๓๐)

๑๕. ทรงเป็นผู้มุ่งประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นเสมอ เช่นเวลาจะปรินิพพานได้ตรัสปัจฉิมโอวาทว่า "ท่านทั้งหลาย จงยังกิจอันเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด (๓/๔๖) (พุทธ - สังเขป ๔๖)

หมายเหตุ :- ในวงเล็บ เลขหน้าขีดทับ หมายถึงหนังสือพุทธประวัติ เล่ม ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ ส่วนเลขหลังขีดทับหน้า หมายถึงหน้าหนังสือ

ส่วนคำว่าพุทธ - สังเขป หมายถึงหนังสือพุทธประวัติสังเขปนี้เอง, ด้วยเลขหมายถึงหน้าหนังสือ.

ศาสนพิธีสังเขป

คู่มือนักธรรม และธรรมศึกษา ชั้นตรี

ศาสนพิธี คือแบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติทางพระศาสนา โดยเฉพาะทางพระพุทธศาสนา และเกิดขึ้นภายหลังพระศาสนา.

หลักการสอนพระพุทธศาสนา ที่ตรงปฏิบัติ มี ๓ ประการ คือ :-

๑. สอนให้ไม่ทำความชั่วทั้งปวง
๒. สอนให้ทำความดีให้บริบูรณ์
๓. สอนให้ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว.

การทำความดี เรียกว่า "ทำบุญ" หลักการทำบุญ หรือวิธีทำบุญ เรียกว่า "บุญกิริยาวัตถุ" โดยย่อ มี ๓ อย่าง คือ :-

๑. ทาน การให้สิ่งของ
๒. ศีล รักษากาย - วาจาให้เรียบร้อย.
๓. ภาวนา อบรมจิตให้ผ่องใสในทางกุศล.

บุญกิริยาวัตถุ นี้เอง เป็นต้นเหตุให้เกิดศาสนพิธีต่าง ๆ คือ

๑. รับศีลปรับปรุงกายวาจาให้เรียบร้อยก่อน
๒. ภาวนา คือฟังพระสวดหรือเทศน์ให้จิตผ่องใสสบาย
๓. ทาน คือถวายสิ่งของแก่พระ. หมายความว่า ๑. ศีล ๒. ภาวนา ๓. ทาน ทั้ง ๓ อย่างนี้ เป็นหลักในการทำบุญในพระพุทธศาสนา.

เนื่องจากการทำพิธีทางศาสนามีมาก หากแยกเป็นหมวด ก็ได้ ๔ หมวด คือ :-

๑. หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล
๒. หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ
๓. หมวดทานพิธี ว่าด้วยพิธีถวายทาน
๔. หมวดปกิณณกะ ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด.

หมวดที่ ๑ กุศลพิธี

กุศลพิธี หมายถึงการทำพิธีให้เกิดความฉลาดยิ่ง ๆ ขึ้น จนสามารถตัดความชั่วหรือบาปมัวหมองให้หมดไปโดยลำดับ. เฉพาะที่พึงปฏิบัติในเบื้องต้น มี ๓ เรื่อง คือ :-

- ก. พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- ข. พิธีรักษาศูโบสถ
- ค. พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.

ก. พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

การทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หมายความว่า ประกาศตนว่าเป็นผู้รับนับถือพระพุทธเจ้า กล่าวคือ เป็นผู้ถือพระพุทธศาสนา. (พุทธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ฉลาด พุทธศาสนา แปลว่า คำสอนของท่านผู้รู้, ผู้ถือพระพุทธศาสนา ปฏิบัติถูกต้องก็ย่อมฉลาดยิ่ง ๆ ขึ้น สามารถตัดความชั่วความโง่ได้)

การทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะนี้ มีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าตลอดมาจนถึงบัดนี้ รวมเป็น ๔ วิธี คือ :-

๑. มีผู้มาทูลขอบวช พระพุทธเจ้าทรงให้บวชด้วยพระวาจาว่า

"มาเถิดภิกษุ จงประพาศิพรหมจรรย์เถิด" ดังนี้เป็นต้น. ผู้นั้นถือเพศคือ โคนผม นุ่งห่มสบงจีวร เป็นเสร็จพิธี.

๒. ขอบวชต่อพระสาวก ต้องปลงผม นุ่งห่มสบงจีวรก่อน แล้วถันวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะคือเป็นที่พึ่งที่ระลึก ๓ หน เป็นเสร็จพิธี.

๓. ผู้มีอายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ขอบวช ก็บวชด้วยวิธีที่ ๒ ถ้าสำเร็จเป็นสามเณร.

๔. กฎห้าผู้ไม่ต้องการบวช ถันวาจาถึงพระพุทธ - พระธรรม - พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ถ้าอายุเกิน ๑๕ ปี ผู้ชาย เรียกว่า "อุบาสก" หญิง เรียกว่า "อุบาสิกา" ถ้าอายุ ๑๕ ลงมา ๑๒ ขึ้นไป เรียกว่า "พุทธมามกะ" หรือ "พุทธมามิกา" ตามเพศชาย - หญิง.

การปฏิญาณตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา คนหนึ่งจะปฏิญาณหลายครั้ง ตามความเลื่อมใสศรัทธาก็ได้.

ประเพณีนิยมแสดงตนเป็นพุทธมามกะในประเทศไทย ในปัจจุบัน มีสรุปได้ ๔ คราว คือ :-

๑. คราวที่บุตร - หลาน มีอายุพ้นเขตทารก คือระหว่างอายุ ๑๒-๑๕ ปี เพื่อให้เด็กสืบความเป็นชาวพุทธตามตระกูลวงศ์.
๒. คราวส่งบุตร - หลาน ที่เป็นชาวพุทธอยู่แล้ว ไปอยู่ในถิ่นศาสนาอื่นนานแรมปี เพื่อให้เด็กระลึกอยู่เสมอว่า ตนเป็นพุทธศาสนิกชน. หรือเมื่อเข้าโรงเรียนต่างศาสนา.
๓. คราวที่เด็กเข้าศึกษาในโรงเรียนที่สอนวิชาทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญในการที่ตนเป็นชาวพุทธอยู่ร่วมกัน.

๔. คราวที่บุคคลต่างศาสนาเกิดเรื่องเลื่อมใสในพุทธศาสนา ก็ทำพิธีประกาศตนเป็นชาวพุทธ เพื่อให้ผู้อื่นทราบว่าคนถือพระพุทธศาสนาแล้ว.

ระเบียบพิธี

๑. **มอบตัว** คือ ก. เข้าไปหาพระที่ตนเคารพนับถือ ควรเป็นผู้ปกครองนำไป ถ้าเป็นโรงเรียน ก็มีตัวแทนของโรงเรียนนำไป พร้อมด้วยตัวแทนนักเรียน ถวายดอกไม้ธูปเทียน กราบ แข็งความประสงค์.
ข. ฝึกหัดอบรมผู้จะแสดงตนให้รู้จักกราบไหว้ ท่องคำบูชา คำนมัสการ คำปฏิญาณ คำอาราธนาศีล ๕ คำสมาทานศีล ๕.

๒. **เตรียมการ** คือ ก. ฝ่ายพระสงฆ์ นิมนต์พระผู้ใหญ่หรือผู้น้อยที่สมควร ให้ครบ ๔ รูป เป็นองค์สงฆ์ จัดสถานที่ ควรจัดในโบสถ์หรือวิหาร ศาลาการเปรียญ มิได้ตั้งพระพุทธรูป และเครื่องบูชาพร้อม
ข. ฝ่ายผู้แสดงตน นุ่งห่มผ้าขาว มีผ้าห่มเฉียงบ่า ไม่ใส่หมวก-รองเท้า, ถ้านักเรียนก็แต่งเครื่องแบบ แต่ต้องถอดหมวก-รองเท้า.
เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย ๑ ชุด ถวายพระอาจารย์ในพิธีอีก ๑ ชุด. จะมีไทยธรรมถวายด้วยก็ได้แต่ศรัทธา.

๓. **พิธีการ** ก. ผู้แสดงตนเตรียมแต่งตัว และเครื่องบูชาพร้อมแล้ว เข้าในบริเวณพิธี นั่งประจำที่ รอเวลา. ข. ถึงเวลา พระสงฆ์เข้าประจำที่. ค. ผู้แสดงตน จุดธูป เทียน วางดอกไม้บูชาพระ ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เปล่งวาจาว่า

อิมิณา สกกาเรน, พุทฺธํ ปุเชมิ. ข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธเจ้าด้วยเครื่องสักการะนี้. (กราบ)

อิมิณา สกุกาเรน, ฌมมัม ปุเชมิ. ข้าพเจ้าขอบูชาพระธรรม
ด้วยเครื่องสักการะนี้. (กราบ)

อิมิณา สกุกาเรน, สงฺฆัม ปุเชมิ. ข้าพเจ้าขอบูชาพระสงฆ์
ด้วยเครื่องสักการะนี้. (กราบ)

ถวายพานเครื่องสักการะแก่พระอาจารย์ กราบ ๓ ครั้ง กล่าวคำ
นมัสการพระพุทธเจ้าว่า

นโม ตลิส ภควโต อรหโต สมฺมาสมุทฺทสฺส (๓ จบ)

กล่าวคำปฐิญาณตนว่า เอสาหิ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ, ตํ
ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ฌมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ พุทฺทมามโกติ มํ
สงฺโฆ ชาเรตุ.

หมายเหตุ :- ชายหลายคนว่า เอเต มยฺ ภนฺเต... คจฺฉาม...

พุทฺทมามกาติ โน...

หญิงคนเดียวว่า เอสาหิ ภนฺเต... คจฺฉามิ...

พุทฺทมามิกาติ ม...

หญิงหลายคนว่า เอตา มยฺ ภนฺเต... คจฺฉาม

...พุทฺทมามิกาติ โน...

เมื่อกล่าวคำปฐิญาณจบแล้ว พระสงฆ์รับว่า "สาธุ" พร้อมกัน.
ต่อจากนั้นผู้ปฐิญาณนั่งราบคอยฟังโอวาท ประนมมือฟัง. พระอาจารย์
ให้โอวาทเกี่ยวกับหัวใจพระพุทธศาสนา ๓ ข้อ เป็นต้น.

เมื่อฟังโอวาทจบ รับว่า "สาธุ" แล้วนั่งคุกเข่า กล่าวคำ
อาราธนาศีล ๕ ว่า

คำอาราธนาเบญจศีล (ศีล ๕)

อหิ ภนุเต วิสุ วิสุ รกฺขณฺตถาย ติสฺรณฺน สห ปญฺจ สีลานิ
ยาจามิ. ทฺวยมฺปิ อหิ ภนุเต...ยาจามิ. ตติยมฺปิ อหิ ภนุเต...
ยาจามิ.

หมายเหตุ :- ถ้าหลายคน อหิ เปลี่ยนเป็น มยิ. ยาจามิ
เปลี่ยนเป็น ยาจาม.

จำสมาทานเบญจศีล

พระอาจารย์เป็นผู้บอก ผู้ปฏิบัติว่าตาม.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ จบ)

พุทฺธํ สฺรณํ คจฺฉามิ. ชมฺมํ สฺรณํ คจฺฉามิ สงฺขมฺ สฺรณํ คจฺฉามิ.

ทฺวยมฺปิ พุทฺธํ สฺรณํ คจฺฉามิ. ทฺวยมฺปิ ชมฺมํ สฺรณํ คจฺฉามิ.

ทฺวยมฺปิ สงฺขมฺ สฺรณํ คจฺฉามิ.

ตติยมฺปิ พุทฺธํ สฺรณํ คจฺฉามิ. ตติยมฺปิ ชมฺมํ สฺรณํ คจฺฉามิ.

ตติยมฺปิ สงฺขมฺ สฺรณํ คจฺฉามิ.

(พระอาจารย์ว่า "ติสรณคมนิ นิฏฺฐิตํ" ผู้ปฏิบัติรับว่า "อาม
ภนุเต")

พระอาจารย์บอกต่อไป ผู้ปฏิบัติว่าตามต่อไปว่า

ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ ปมาธิยามิ.

สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

อิมานิ ปญจ สิกขาปทานิ สมาทิยามิ. (บรรทัดนี้ อาจารย์ ๑ จบ.

ผู้ปฏิบัติว่า ๓ จบ)

พระอาจารย์ว่า

สีเลน สุคติ ยนฺติ

สีเลน โภคสมุปทา

สีเลน นิพพุติ ยนฺติ

ตสุมา สิลัม วิโสชเย.

(ผู้ปฏิบัติไม่ต้องว่าตาม)

ผู้ปฏิบัติกราบ ๓ ครั้ง. ถ้ามีไทยธรรมก็ถวายแก่พระสงฆ์ แล้วเตรียมกรวดน้ำ.

พระสงฆ์อนุโมทนาด้วยบท ดังนี้ ๑. ยถา... ๒. สพุพิติโย...

๓. โส อตุลลทุโร... หรือ ๓า อตุลลทุธา... หรือ ๓เ อตุลลทุธา...

๔. ภวตุ สพุพ...

หมายเหตุ :- ขณะพระว่าองค์เดียว ว่า ยถา... ผู้ปฏิบัติ พึงกรวดน้ำ รินน้ำพร้อมกันว่าคำกรวดน้ำ ตามแบบ. พอพระว่าพร้อมกันทุกองค์ว่า สพุพิติโย... ก็รินน้ำให้หมด แล้วประนมมือรับพร. เมื่อพระสวดจบ ก็คุกเข่ากราบพระสงฆ์ ๓ ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี.

ข. พิธีรักษาอุโบสถ

อุโบสถ หมายความว่า การจำศีล คือการรักษาศีล ๘ เพื่อขัดเกลากิเลสหายๆ ให้เบาบาง มี ๒ อย่าง คือ :-

๑. ปกติอุโบสถ เดือนละ ๔ วัน คือ ขึ้น ๘ ค่ำ, ขึ้น ๑๕ ค่ำ, แรม ๘ ค่ำ, แรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนเลขคี่ หรือแรม ๑๕ ค่ำ ในเดือนเลขคู่.

(เดือนเลขคี่ เช่นเดือน ๑, เดือนเลขคู่ เช่นเดือน ๘)

๒. ปฏิชาครอุโบสถ คือ เพิ่มข้างหน้า ๑ วัน ข้างหลัง ๑ วัน รวมเป็นคราวละ ๓ วัน เดือนละ ๔ คราว, จึงเป็นเดือนละ ๑๒ วัน. เช่น ปกติอุโบสถมีในวัน ๘ ค่ำ เพิ่ม ๗ ค่ำ และ ๙ ค่ำ เข้ามา ก็เป็นปฏิชาครอุโบสถ.

การรักษาศีล ๘ ข้อในวันที่กำหนดนี้ ชื่อว่า "รักษาอุโบสถ" การรักษาอุโบสถนี้ มีพิธีต่อไปนี้:-

ระเบียบพิธี

๑. พึ่งตื่นนอนแต่ก่อนอรุณขึ้น เตรียมตัวให้สะอาดเรียบร้อย บูชา พระตั้งแต่รุ่งอรุณ เปล่งวาจาด้วยตนเองก่อนว่า อิมิ อัญจนกสมนุหนาคตฺ พุทฺธปญฺญตฺตํ อุโปสถํ, อิมญจ รตฺตํ อิมญจ ทิวสํ สมุสเทว อภิรทฺธิตฺถํ สมาทฺธิยามิ.

๒. ไปวัด เข้าสู่โบสถ์ หรือวิหาร หรือศาลา เป็นต้น ซึ่ง ทางวัดจัดเตรียมไว้. ได้เวลาประมาณ ๕.๐๐ น. พระก็ลงโบสถ์ ทำ วัตรเช้าจบแล้ว อุบาสก - อุบาสิกา ก็ทำวัตรเช้า.

๓. ทำวัตรจบแล้ว หัวหน้าอุบาสก นั่งคุกเข่า ประนมมือ ประกาศ องค์อุโบสถ.

คำประกาศองค์อุโบสถ

อหฺข โภนฺโต ปกฺขสฺส อภฺนิรมิตฺวโส เอวฺรุโป โข โภนฺโต

ทิวโส, ฯ เป ฯ มา นิตฺตถกํ โหตุ. (ว่าคำแปลด้วย)

หมายเหตุ :- ถ้าว้น ๑๔ ค่ำ ว่า "จาตุทฺทสีทิวโส" ถ้าเป็นวัน ๑๕

คำ ว่า "ปณฺธรวรสีทิวโธ" แทนคำว่า อฏฺฐมีทิวโธ ซึ่งเป็นวัน ๘ คำ.

๔. เมื่อประกาศใกล้จบ พระผู้แสดงธรรม ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์, อุบาสก - อุบาสิกาทุกคน กุยก์กราบ ๓ ครั้ง แล้วกล่าวคำอาราธนา (ขอ) อุโบสถศีล.

คำขออุโบสถศีล

มยฺ ภนฺเต ทิสฺรณฺน สห อฏฺฐงฺกสมนุหนาคตฺ, อุโปสถํ

ยาจาม. (ว่า ๓ จบ)

๕. รับศีลอุโบสถ ว่าตามพระ เหมือนรับศีล ๕ เพียงแต่ เปลี่ยนข้อ ๓ ว่า อพฺรหฺมจฺริยา... และเพิ่มข้อ ๖ ว่า วิกาลโกชนา... ข้อ ๗ ว่า นจฺจคิิต วาทิต วิสฺสุทฺตสฺสนา, มาลาคนฺธุวิเลปน ธารณ มณฺฑาน วิสฺสุทฺตสฺสนา... ข้อ ๘ ว่า อุจฺจาตฺยน มหาตฺยนา เวรมณิ ลิกฺขาปทํ สมาทฺธิยา มิ.

อิมิ อฏฺฐงฺกสมนุหนาคตฺ... (เหมือนข้อ ๑ ของระเบียบพิธีนี้ หน้า ๗๓)

พระผู้เทศก์ ผู้ให้ศีลว่า อิมานิ อฏฺฐ ลิกฺขาปทานิ อุโปสถวเสน สาธุกํ รกฺขิตพฺพานิ.

อุบาสก - อุบาสิกา รับพร้อมกันว่า อาม ภนฺเต. พระว่าต่อไปว่า สีเสณ สุกฺตี ยนฺตฺติ ฯ เป ฯ ตสฺมา ลีลํ วิโสชฺเย. อุบาสก - อุบาสิกา กราบ ๓ ครั้ง นั่งกราบ ประนมมือฟังธรรมต่อไป.

๖. เมื่อพระแสดงธรรมจบ ทุกคนให้สาธุการ และสวดประกาศ ตนพร้อมกัน ว่า

สาธุ สาธุ สาธุ

อหิ พุทฺธลฺยจ ฐมฺมลฺยจ	สงฺฆลฺยจ สรณิ คโต*
อุปาสกตฺตํ* เทเสถิ	ภิกฺขุสงฺฆสฺส สมนฺมุขา
เอตํ เม สรณิ เขมํ	เอตํ สรณมุตฺตมํ
เอตํ สรณมากมฺม	สพฺพทฺตฺวา ปมฺจุจเย
ยถาลํ จเรยฺยาหิ	สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ทฺตฺวา นิสฺสเรณฺสเสว	ภากิ อสฺสํ* อนาคเต.

หมายเหตุ :- ๑. ชายว่า คโต หญิงว่า คตา. ๒. ชาวว่า อุปาสกตฺตํ

หญิงว่า อุปาสิกตฺตํ. ๓. ชายว่า ภากิ อสฺสํ หญิงว่า ภากินิสฺสํ.

(เสร็จพิธีตอนเช้าเพียงนี้)

๗. ถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์ ตนเองก็รับประทานอาหารให้เสด็จก่อนเที่ยง. ครั้นถึงเวลาบ่าย หรือเย็น (ประมาณ ๑๕.๐๐ น. หรือสุดแล้วแต่จะนัดกัน" ประชุมกันทำวัตรค่ำ. ถ้ามีพระมาเทศน์โปรดหัวหน้าอุบาสก คุกเข่ากราบพระ ๓ ครั้ง กล่าวคำอาราธนาพิเศษ หรือธรรมคา.

คำอาราธนาธรรม (พิเศษ)

จาทฺตฺวา หสิ ปณฺณรสิ	ยา จ ปกฺขสฺส กฺกุจฺมิ
กาลา พุทฺธเชน ปณฺณตฺตา	สทฺตฺมมฺสฺสวณฺสฺสิเม
อฺกุจฺมิ โข อยนฺทานิ	สมฺปตฺตา อภิสกฺขิตา
เตนายํ ปริสา ฐมฺมํ	โสตุํ อิธ สมากตา

สาธุ อโย โภกขุสงโณ กโรตุ ฆมมเทศนํ

ออยจฺ ปรีสา สพุพา อฏฺฐิกตุวา สุณาตุ ตนฺติ.

หมายเหตุ :- วัน ๘ คำว่า อฏฺฐมี โข... วัน ๑๔ คำว่า
จาตุทฺถลี... วัน ๑๕ คำว่า ปณฺณรตี...

คำอาราธนาธรรม (ธรรมดา)

พฺรหฺมา จ โลกชิปฺตี สหฺมปฺติ

กตุอฺลฺชฺลี อฺนุชิวริ อฺยาจถ

สฺนฺตฺธิธฺ สตุตาปฺปรชฺกฺขชาติกา

เทเสตุ ฆมฺมํ อฺนุกมฺปิมี ปชฺ.

๘. เมื่อพระเทศน์จบ ทุกคนฟังให้สาธุการ และสวดประกาศตน
เหมือนภาคเช้า และสวดคำขอมาพระรัตนตรัยว่า กาเยน วาจาเย ว
เจตสา วา...เหมือนตอนปลายทำวัตรเช้า.

๙. เมื่อเสร็จพิธี ภาคเช้า หรือภาคค่ำแล้ว ก่อนจะกลับบ้าน
ฟังกล่าวคำลาต่อพระผู้เทศน์ว่า หนฺนุททานิ มยฺ ภนฺเต อาปฺจูจฺจาม,
พฺหุกิจฺจา มยฺ พฺหุกรณฺิยา.

พระผู้เทศน์ ถ้ามีพรรษาสูงกว่าองค์อื่น ๆ ในที่ประชุม นั้น ฟัง
กล่าวคำอนุญาต. แต่ถ้ามีพรรษาน้อย ก็ต้องให้พระองค์ที่มีพรรษาสูงสุด
เป็นผู้กล่าวคำอนุญาตว่า ยสฺสทานิ ตุมฺเห กาลิ มลฺลถ.

ผู้ลาฟังรับว่า สาธุ ภนฺเต. แล้ว กราบ ๓ ครั้ง เป็นอันเสร็จ
พิธีบริบูรณ์.

ค. พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระศาสนา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่นิยมประกอบพิธีเวียนเทียน มี ๔ วัน คือ :-

๑. วันวิสาขบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (หรือเดือน ๗ ปีที่มีเดือน ๘ สองหน) สำคัญคือ คล้ายกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า.

๒. วันอัฐมีบูชา แรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ (หรือเดือน ๗ ปีที่มีเดือน ๘ สองหน) สำคัญคือ คล้ายกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ (เผาศพพระพุทธเจ้า)ง

๓. วันมาฆบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ (หรือเดือน ๔ ปีที่มีเดือน ๔ สองหน) สำคัญคือ คล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหัวใจ หลักการ ของพระพุทธศาสนา ใน "จาตุรงคสันนิบาต" ที่ประชุมประกอบด้วยองค์ ๔ คือ ก. พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์ ข. ท่านเหล่านั้น ล้วนแต่เป็นอหิงิกขุ ค. ท่านเหล่านั้น มาประชุมกันโดยมิได้นัด ง. ประชุมกันในวันเพ็ญเดือน ๓.

๔. วันอาสาฬหบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (หรือเดือน ๘ หลัง ในปีที่มีเดือน ๘ สองหน) สำคัญคือ คล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมกัณฑ์แรก ชื่อว่า "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร" แก่พระเบญจวัคคีย์ ได้ผลคือ พระโกณฑัญญะ หัวหน้าพระเบญจวัคคีย์ ได้เป็นพระอริยสาวกสงฆ์องค์แรก.

ระเบียบพิธี

๑. ถึงเวลากำหนด บ่าย หรือเย็น หรือค่ำ ทางวัดระฆังสังฆญาณ
ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ประชุมที่หน้าอุโบสถ หรือลาน
พระเจดีย์ ที่เป็นหลักสำคัญของวัด หรือที่ปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนา
บางแห่ง. ทุกคนถือดอกไม้ รูป เทียน ชนิดที่มีไส้ใหญ่.

๒. ถ้ามีพระบรรยายให้ทุกคนทราบความสำคัญของวันนั้น (คือ
วันวิสาขบูชาเป็นต้น ที่กำลังเวียนเทียนอยู่) ก่อนสัก ๕ นาที ก็จะ
เป็นการสมควร.

๓. หัวหน้าสงฆ์ จุดเทียน - รูป ทุกคนจุดตาม หันหน้าเข้าหา
ปูชนียสถานที่จะเวียนเทียน กล่าว นโม... พุทธสส พร้อมกัน ๓ จบ.
หัวหน้านำกล่าวคำถวายดอกไม้ รูป เทียน บูชาพระรัตนตรัยตามแบบที่
กำหนดไว้สำหรับวันนั้น เป็นคำๆ เฉพาะบาลี หรือแปลด้วยก็ได้ ทุก
คนว่าตามจนจบ.

๔. หัวหน้าสงฆ์เดินนำแถว เรียง ๑ แถว หรือ ๒-๓ ก็ได้
พระ - สามเณร เดินหน้า อุบาสก- อุบาสิกา เดินหลัง เดินเวียนขวา
คือให้แขนขวาเข้าหาปูชนียสถานที่เดินเวียน. เวียน ๓ รอบ.

รอบที่ ๑ ภวานาบทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ ว่า อิติปิ โส
ภควา อรหํ ...

รอบที่ ๒ ภวานาบทสวดสรรเสริญพระธรรมคุณ ว่า สุวากุขาโต
ภควตา ธมฺโม, สนฺทิภูจฺโถ...

รอบที่ ๓ ภวานาบทสวดสรรเสริญพระสังฆคุณ ว่า สุปฏิปนฺโน
ภควโต สวากสงฺโฆ, อูชู...

ครั้งเวียนครบ ๓ รอบแล้ว ก็นำดอกไม้ รูป เทียน ปักไว้ในที่
ซึ่งได้เตรียมไว้.

๕. เข้าโบสถ์ หรือวิหาร ศาลาการเปรียญ ที่กำหนดไว้ ทำ
วัตรคำ สวดมนต์ แสดงธรรม ฟังธรรม ๑ กัณฑ์ หรือ ๒-๓ กัณฑ์
หรือหลายกัณฑ์ตลอดคืน ตามศรัทธาและสามารถ.

เป็นอันเสร็จพิธี

หมวดที่ ๒ บุญพิธี

บุญพิธี คือพิธีทำบุญ ให้เกิดความสุขความสบายใจ เกี่ยวกับเรื่อง
ฉลองบั้ง เรื่องต้องการสิริมงคลบั้ง เรื่องตายบั้ง โดยแยกเป็น ๒
ประเภท คือ :- ๑. ทำบุญงานมงคล ๒. ทำบุญงานอวมงคล.

บุญพิธีทั้ง ๒ ประเภทนี้ นิยมการนิมนต์พระให้สวด เลี้ยงพระ
และถวายไทยธรรม ฉะนั้น จึงมีผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติ เป็น ๒ ฝ่าย
คือ ๑. ผู้ทำบุญ เรียกว่า "เจ้าภาพ" เป็นฝ่ายให้. ๒. ผู้ประกอบ
พิธีกรรม เรียกว่า "ฝ่ายภิกษุสงฆ์" เป็นฝ่ายรับ จึงต้องมีระเบียบพิธี
ตามสมควรแก่ประเภทนั้น ๆ ต่อไปนี้ :-

๑. ทำบุญงานมงคล

ฝ่ายเจ้าภาพต้องเตรียมการต่าง ๆ ดังนี้

๑. อาราธนาพระสงฆ์ นิยมคือ คือ ๕-๗-๙, ถ้าแต่งงาน
นิยมคู่ คือ ๘, พิธีหลวงนิยมคู่คือ ๑๐ รูป เป็นต้น.

๒. เตรียมที่ตั้งพระพุทธรูป พร้อมทั้งเครื่องบูชา ควรใช้โต๊ะหมู่
๕-๗-๙ ถ้าหาไม่ได้ก็ใช้โต๊ะอื่นที่สมควรก็ได้ ควรปูผ้าขาว หรือผ้าสี

ที่สะอาด ยังไม่เคยใช้เป็นดีที่สุด อย่าเอาผ้าที่นุ่งห่มแล้วปูโต๊ะบูชาเป็น
อันขาด. ของบนโต๊ะบูชา คือ พระพุทธรูป ๑ กระจ่างรูป ๑ เเชิง
เทียน ๒ แจกันดอกไม้สด ๒ จะเพิ่มอะไรที่สมควรให้มากไปกว่านี้ก็ได้.
จะตั้งพระพุทธรูป ควรให้อยู่ทางขวาของพระสงฆ์ หันพระพักตร์ไปทิศ
เดียวกับพระสงฆ์หันหน้าไป. แต่ถ้าที่ไม่อำนวย ก็จัดตามความเหมาะสม.

๓. ตกแต่งสถานที่บริเวณพิธี ต้องให้สะอาดเรียบร้อย คุุณ
งามตา ซื่อใจ เป็นสิริมงคล.

๔. วงด้ายสายสิญจน์. สิญจน์ แปลว่า "รดน้ำ" สายสิญจน์
คือสายด้ายดิบ จับให้เป็น ๓ เส้น แล้วจับให้เป็น ๕ เส้น. การวง
สายสิญจน์ โยงจากฐานพระพุทธรูป วนขวารอบพระพุทธรูป โยงมาที่
หม้อน้ำมนต์ วนขวาที่หม้อ วางไว้ในพาน ตั้งใกล้อาสนะพระเถระผู้เป็น
ประธานในพิธี. (ห้ามข้ามสายสิญจน์)

๕. เชิญพระพุทธรูปมาตั้งบนโต๊ะบูชา ควรสงฆ์นำพระพุทธรูป
ให้หมัดผู้นมสทินที่อาจติดอยู่ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนโต๊ะที่เตรียมไว้ แล้ว
กราบงาม ๓ ครั้ง.

๖. ปูลาดอาสนะสำหรับพระสงฆ์ จะยกพื้นให้สูงขึ้นขนาดเก้าอี้
หรือไม้ยกพื้น เพียงแต่ปูเสื่อ ปูผ้าขาว แล้วปูผ้าสีทนะ (ผ้ารองนั่ง
ของพระ) แล้วแต่ความเหมาะสม. ต้องให้ที่พระนั่งสูงกว่าที่นั่งของ
คฤหัสถ์ ถ้าเสมอกัน ต้องแยก อย่าให้ติดกัน.

๗. เตรียมเครื่องรับรองพระสงฆ์ คือ หมากพลู น้ำเย็น น้ำร้อน
และกระโถน วางไว้ด้านขวาของพระพุทธรูป (พานหมากพลู กระโถน
วางระหว่างกลาง ๒ รูปต่อ ๑ ชุดก็ได้) การวาง ให้วางกระโถนข้างใน

สุด ถัดออกมา ภาชนะน้ำเย็น, ถัดออกมา พานหมากพลู. น้ำร้อนจัด
ประเคนภายหลัง.

๘. ตั้งภาชนะทำน้ำพุทมนต์ ใช้หม้อน้ำมนต์มีฝาครอบ (เรียก
ว่า "ครอบน้ำมนต์") หรือบาตร หรือขันทองเหลือง (เว้นขันเงิน-
ทองคำ) มีพานรอง น้ำที่ใช้ทำน้ำพุทมนต์ นิยมน้ำที่ได้มาจากดิน
(ไม่นิยมน้ำฝน) ใส่ประมาณก่อนภาชนะ เทียนทำน้ำพุทมนต์ ใช้
เทียนขึ้นผึ้งแท่งขนาดหนัก ๑ บาทอย่าต่ำ เตรียมตั้งไว้หน้าโต๊ะบูชา เชื้อ
มาให้ใกล้พระสงฆ์องค์ที่ ๑

๙. การจุดเทียน - รูป เมื่อเริ่มพิธี เจ้าภาพควรจุดเทียน - รูป
เอง. (อย่าต่อไฟจากตะเกียงหรือจากที่อื่น) ตั้งใจบูชาพระ. อาราธนา
ศีล รับศีล อาราธนาพระปริตร. พระสวดถึงบทว่า "อเสวนา จ
พาลาน" เป็นต้น เจ้าภาพจุดเทียนที่ครอบน้ำมนต์ แล้วยกครอบประ-
เคนพระองค์ที่ ๑.

๑๐. ข้อปฏิบัติวันเลี้ยงพระ ถ้าสวดและฉันเช้าหรือนั้นเพลด้วย
หากมีการตักบาตร พอพระสวดถึงบทว่า "พานุ" ก็เริ่มตักบาตร
แล้วยกบาตรและภัตตาหารมาตั้งไว้ใกล้พระ พอสวดจบ ก็ประเคนให้
พระฉันทันที. ถ้าสวดตอนเย็นเลี้ยงพระในวันรุ่งขึ้น. ก็ต้องเตรียมเครื่อง
รับรองพระสงฆ์เหมือนวันสวดมนต์เย็น. อาราธนาศีล รับศีล. ไม่ต้อง
อาราธนาพระปริตร. พระสวดถวายพรพระ (นโม, อิติปิ โส, พานุ)
พอถึงบท พานุ ก็เริ่มตักบาตร...

๑๑. สุดท้าย พอพระฉันเสร็จ เจ้าภาพถวายไทยธรรม. พระ
สงฆ์อนุโมทนา เริ่มคำว่า ยถา... เจ้าภาพกรวดน้ำ. พอพระว่าพร้อม

กันว่า **สพฺพัตติโย...** เจ้าภาพกรวดน้ำให้หมด ประนมมือรับพรจน
พระสวดจบ แล้วกราบ ๓ ครั้ง ส่งพระกลับ.

อนึ่ง ในพิธีทำบุญเลี้ยงพระ นิยมถวายข้าวพระพุทธ คือจัด
ภัตตาหารทุกอย่าง เหมือนที่ถวายพระสงฆ์ แต่ใช้ภาชนะเล็กกว่า วาง
บนโต๊ะ หรือบนผ้าขาวสะอาด หน้าโต๊ะบูชา จุศรูป ๓ ดอกปักใน
กระถางรูปหน้าพระ นั่งคุกเข่า ประนมมือว่า นโม...๓ จบ แล้วว่า
อิมี สุปฺพยุถฺชนสมฺปนฺนํ สาสินํ (ถ้าไม่ข้าวสาธิต ก็ตัดบทว่า **สาสินํ**
ออกได้) **โอทํ อุกกํ วรํ พุทฺธสฺส ปุเชมิ.**

เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จ เจ้าภาพกราบพระพุทธ ๓ ครั้ง ประนมมือ
กล่าวคำลาข้าวพระว่า **เสถํ มงฺกळิ ยาจามิ.** กราบแล้วยกภาชนะข้าว
พระพุทธออกไป. (จะให้ผู้อื่นลาข้าวพระก็ได้)

ฝ่ายพระสงฆ์

พระสงฆ์ควรปฏิบัติการต่อไปนี้ :-

๑. ควรเตรียมตัวไว้ให้พร้อมก่อนถึงเวลา พอมีคนมารับก็ไปได้
ทันที. ควรไปตามกำหนด อย่าให้ก่อนมากนัก อย่าให้กระชั้นนัก ต้อง
มีกาลัญญา

๒. ต้องนุ่งห่มเรียบร้อยเป็นสมณสาธูป. ในถิ่นที่นิยมใช้พัด ควร
นำไปทุกรูป และควรใช้พัดงานมงคล (ห้ามใช้พัดงานศพ ในงานมงคล)
ถ้าขัดข้องก็ใช้พัดเฉพาะหัวหน้าองค์เดียวก็ได้. พัดน้ำใช้ในเวลา ๑. ให้
ศีล ๒. ขัดตำนาน ๓. อนุโมทนา ๔. ชักผ้าบังสุกุล.

๓. ขณะขึ้นนั่งบนอาสนะ อย่าเหยียบผ้าขาวที่ปูไว้ ควรคุกเข่า
เดินเข้าไปยังที่นั่ง, ยามต้องถือด้วยมือซ้ายรวมกับพัด (อย่าเอายามคล้อง

แขน ตั้งแต่เข้าบ้าน จนออกไป) วางพัดด้านขวามือ.

๔. พอเจ้าภาพอาราธนาศีล ผู้หัวหน้าคลี่สายสิญจน์ส่งต่อไปปลาย
แถว, พออาราธนาถึงวาระที่ ๓ ว่า **ตติยมฺปิ...** ผู้หัวหน้าตั้งพัดด้วย
มือขวา ถัดไปพัดลงมา ๔-๕ นิ้ว หัวแม่มือทาบตรงขึ้นตามด้ามพัด
สายสิญจน์พาดบนนิ้วชี้ พอจบคำอาราธนา ก็ตั้ง **นโม...ให้สรณะ
และศีล.** ไม่ต้องว่า "**ติสรณคมน์ นิภูจิตฺ**"

๕. พอเจ้าภาพอาราธนาพระปริตรถึงครั้งที่ ๓ พระผู้ที่ขัดตำนาน
(รูปที่ ๓) ตั้งพัดเตรียมขัด พออาราธนาจบ ก็เริ่มขัด **สมนฺตา...**
ทันที. พอขัดจบ ทุกรูปยกสายสิญจน์ประนมมือ ให้สายสิญจน์อยู่ระหว่าง
ง่ามแม่มือ. หัวหน้านำสวด ตั้งแต่ **นโม...** พอสวดถึงบทว่า **เย
สุปฺปยุตฺตา...** ปลดเทียนน้ำมันต์ หยดเทียนลงในน้ำ พอถึงบทว่า
นิพฺพุนฺติ ธีรา ยถา ยมฺปทีโป ก็จุ่มเทียนลงในน้ำมันต์และยกขึ้น
(นิพฺ จุ่มลง...ปทีโป ยกขึ้น)

๖. การพรมน้ำพระพุทธมนต์ นิยมใช้ห้อยคามัดเป็นกำ, หรือ
ก้านมะยม ๗ ก้าน มัดติดกัน. พรมแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าภาพที่ต้องการให้
พรม หรือพรมแก่สถานที่ ซึ่งเจ้าภาพต้องการ. (พระสงฆ์สวดบทว่า
ชยฺนฺโต...ในขณะพรม.) ถ้าเดินพรมแก่บุคคลหรือสถานที่ ควรถือ
พัดไปด้วย.

๒. ทำบุญงานอวมงคล

การทำบุญงานอวมงคล หมายถึงการทำบุญเกี่ยวกับเรื่องการตาย
มี ๒ อย่าง คือ:-

๑. งานทำบุญหน้าศพ ที่เรียกว่า "ทำบุญ ๗ วัน" ...๕๐ วัน ...๑๐ วัน หรือ ทำบุญหน้าวันปลงศพ.

๒. งานทำบุญอัฐิ ที่ปรารถนารรพบุรุษ หรือผู้ใดผู้หนึ่งที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นงานประจำปี เช่นวันสงกรานต์ (เดือน ๕), วันสารท (เดือน ๑๐) หรือวันคล้ายกับวันตายของผู้นั้น ๆ.

๑. งานทำบุญหน้าศพ

พิธีฝ่ายเจ้าภาพ ต้องเตรียมการต่าง ๆ ส่วนใหญ่คล้ายกับงานทำบุญมงคล แต่มีข้อแตกต่าง คือ :-

๑. อาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป นิยมคู่ คือ ๘ รูป ๑๐ รูป เป็นต้น แล้วแต่กรณี. ใช้คำอาราธนาว่า "ขออาราธนาสวดพระพุทธรูป" (งานมงคลใช้คำว่า "ขออาราธนาเจริญพระพุทธรูป")

๒. ไม่ตั้งภาชนะน้ำพุทธรูป ไม่วางสายสิญจน์ คือไม่ต้องทำน้ำพระพุทธรูป.

๓. เตรียมสายโยงหรือกุญาโยงต่อจากศพไว้ สายโยง คือด้ายสายสิญจน์นั่นเอง. กุญาโยงคือแผ่นผ้า กว้างประมาณ ๔ นิ้ว ยาวให้พอตั้งแต่พระองค์ดินแถว ถึงองค์ปลายแถว และต้องมีสายโยงจากศพมาเชื่อมกับกุญาโยงอีก, ระวางการเดินสายโยง อย่าให้สูงกว่าพระพุทธรูปในพิธี และอย่าให้ต่ำกว่าที่คนนั่ง อย่าข้ามสายโยงหรือกุญาโยง เพราะต่อเนื่องด้วยศพ สำหรับพระจับบังสุกุล.

การปฏิบัติกิจในพิธี เมื่อพระสงฆ์ประจำที่พร้อมแล้ว เจ้าภาพจุดธูปเทียนที่บูชาพระพุทธรูปก่อน จุดธูปเทียนที่หน้าศพภายหลัง. (แต่

บางท่านว่า จุดที่หน้าศพก่อน จุดที่หน้าพระที่หลัง

ถ้ามีการเลียงพระด้วย พอพระฉันเสร็จ เจ้าภาพถวายไทยธรรมแล้ว คลี่สายโยง ถ้ามีผ้าสบง จีวร เป็นต้น ก็ทอดลงบนสายโยง แล้วนั่งประจำที่ พอพระชักบังสุกุล ก็ประนมมือไหว้. เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนา ก็กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายต่อไป.

พิธีฝ่ายพระสงฆ์ เตรียมตัวและปฏิบัติกรณใหญ่ก็เหมือนงานทำบุญมงคล แต่มีข้อแตกต่าง คือ :-

๑. ใช้พัดที่เกี่ยวกับงานศพ. (ถ้าไม่มี (จะใช้พัดงานอื่นก็ได้).

๒. ทำบุญงานศพ ๗ วัน สวดอนัตตลักขณสูตร. ๕๐ วัน สวดอาทิตตปริยายสูตร. ๑๐๐ วัน สวดธรรมนิยามสูตร. นอกจาก ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน สวดสูตรใดก็ได้ (เว้นเจ็ดตำนาน, สิบสองตำนาน, ธรรมจักร, มหาสมัย).

๓. ไม่ต้องขัด สมณุตตา... สกุเต... มีลำดับสวดคือ :- นโม... พุทฺธ... ยถาปี เสลา... (องค์ที่ ๓ ขัด ตั้งพัด ขัดบทขัดของสูตรที่ต้องการ) ทุกรูปสวดพระสูตรที่ต้องการ จบพระสูตรแล้ว ต่อด้วย อวิชชาปัจจุยา สงฺขารา... ยथा หเว... อตีตํ นานวาคเมยฺย...

ถ้าสวดธรรมนิยามสูตร จบแล้ว ต่อด้วย สพุเพ สงฺขารา... แล้ว ต่อด้วย อวิชชา...

๔. ถ้างานวันเดียว มีเทศน์ด้วย เลียงพระด้วย สวด อตีตํ นานวาคเมยฺย... จบแล้ว เทศน์ เทศน์จบแล้ว สวดถวายพรพระ (อิติปิ โส... พาหุ... ชยนุโต...) ภาตฺ สพุพมฺจฺฉล...

๕. ถ้าเพียงแต่สวดมนต์ บังสุกุล รับไทยธรรมแล้ว อนุโมทนา

ด้วยบท อทาสิ เม...

๖. การชักบังสุกุล ต้องจับมัดมือซ้าย, จับสายโยงมือขวา สอด
ลึกลงใต้สาย หัวแม่มือจับบนสาย, ถ้ามีผ้าทอดบนสายโยง ก็จับผ้าโดย
วิธีเดียวกัน. ถิ่นวาจาว่า อนิจจ วต สงฺขารา...

๒. งานทำบุญอุทิศ

พิธีฝ่ายเจ้าภาพ พึงเตรียมงานส่วนใหญ่คล้ายกับงานทำบุญหน้าศพ.
เพียงแต่ตั้งโกศอุทิศ หรือรูป หรือชื่อของผู้ตายบนโต๊ะ ต่างหากจากโต๊ะ
บูชาพระ จัดดอกไม้ประดับ ตั้งกระถางรูป เชิงเทียน ๑ คู่ หรือใช้
กระบะเครื่องห้าแทนกระถางรูปเชิงเทียนก็ได้.

พิธีฝ่ายพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ก็เช่นเดียวกับงานทำบุญหน้าศพ. เพียง
แต่บทสวด นิยมสวด ธรรมนิยามสูตร สติปัญญาปาฐะ เป็นต้น.

หมวดที่ ๓ ทานพิธี

ทานพิธี คือพิธีถวายทานต่าง ๆ วัตถุที่ควรถวาย มี ๑๐ อย่าง
๑. ภัตตาหาร ๒. น้ำ ๓. เครื่องนุ่งห่ม ๔. ยานพาหนะ ๕. มาลัย
และดอกไม้บูชาพระ ๖. ของหอมคือดอกไม้บูชาพระ ๗. สมุขระกาย
๘. ที่นอนนอนมุ้ง ๙. กุฎี เตียง ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ ๑๐. ตะเกียง น้ำมัน
ตะเกียง ไฟฟ้า ไฟฉาย เป็นต้น.

แม้ของอื่น ๆ ที่สงเคราะห์เข้าไปปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร
ที่อยู่ ยา ได้ และสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ อันสมควรแก่พระภิกษุสามเณร ก็
จัดเป็นทานวัตถุทั้งสิ้น.

การถวายทานมี ๒ อย่าง คือ :-

ปาฏิบุคลิกทาน ถวายเจาะจงพระ - เณร องค์นั้น องค์นี้.

สังฆทาน ถวายแก่สงฆ์ทั่วไป ไม่เจาะจงองค์ใด ๆ.

เวลาถวายทาน มี ๒ เวลา คือ :-

กาลทาน ถวายจำกัดเวลา เช่น ฝึกจลิน ภายใน ๑ เดือนท้าย
ฤดูฝน. อาหาร เข้าถึงเที่ยง.

วิกาลทาน ถวายไม่จำกัดเวลา เช่น อติเรกจีวร, ยา, ที่นอน
ที่นั่ง เป็นต้น.

ระเบียบพิธี

ระเบียบพิธีที่ต้องศึกษานี้ มุ่งถึงพิธีถวายแก่สงฆ์ ที่เรียกว่า
"สังฆทาน" ซึ่งมีระเบียบพิธี คือ :-

๑. ตั้งเจตนาให้แน่วแน่ คือ มุ่งถวายสงฆ์จริง ไม่เห็นแก่หน้าผู้รับ
จะเป็นพระแก่ พระหนุ่ม หรือสามเณร ก็ได้ทั้งนั้น แต่ต้องให้สงฆ์
ส่งมา ไม่ใช่ทายกเลือกเอาเอง.

๒. เตรียมทานวัตถุ คือจะถวายสิ่งของชนิดใด เวลาใด แก่สงฆ์
ก็รูป ก็เตรียมให้พร้อม ถ้าเป็นของหนัก หรือเคลื่อนที่ไม่ได้ ก็เตรียม
ให้เหมาะกับการที่จะถวายของนั้น ๆ ได้.

๓. เสดียงสงฆ์ คือแจ้งความประสงค์จะถวายสังฆทานนั้น ๆ ให้
สงฆ์ทราบ ระบุจำนวนภิกษุสงฆ์เท่าที่ต้องการ ระบุเวลา - สถานที่
ทำพิธีให้ชัดเจน.

๔. ครั้นพร้อมทั้งฝ่ายเจ้าภาพและฝ่ายสงฆ์แล้ว ฟังปฏิบัติการ

พิธีดังต่อไปนี้ :-

ก. เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย.

ข. เจ้าภาพอาราธนาศีล รับศีล.

ค. เจ้าภาพตั้ง นโม ๓ จบ, กล่าวคำถวายสังฆทาน ตามแบบอันสมควรแก่วัตถุทานนั้น ๆ.

๕. พระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนา ประณมมือรับว่า สาธุ ในขณะที่เจ้าภาพกล่าวคำถวายจบ. เมื่อเจ้าภาพประเคนทานวัตถุแล้ว (เป็นของหนักยกไม่ได้ หรือของเคลื่อนที่ไม่ได้ ก็รับน้ำที่เจ้าภาพหลังถวายในมือ หรือใช้สายสิญจน์โยงจากของนั้น ๆ ถวายแล้ว) ก็อนุโมทนา ยถาสัพพีติโย... ใช้คาถาอนุโมทนาตามควรแก่ทานนั้น ๆ ภาวตุ สัพพมงคล... เจ้าภาพกรวดน้ำ. เป็นเสร็จพิธี.

คำถวายสังฆทาน

(ประเภท สามัญ ถวายเพื่อตนเอง)

อิมานิ มยฺ ภนุเต, ภตฺตานิ สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสมฺมุส โอโณ-
ชยาม, สาธุ โน ภนุเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ,
ปฏิกุณฺณหาตุ, อมฺหากํ ทิฆมตฺตํ หิตาย สุขาย.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร
กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ
ภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

(ประเภท มตกถ์ อุตฺตผู้ตย)

อิมานิ มยฺ ภนุเต มตกถฺตทานิ สปริวารานิ ภิกขุสงฺฆมฺสุส
โธโฆชยาม, สาธุ โน ภนุเต ภิกขุสงฺโฆ, อิมานิ มตกถฺตทานิ
ปริวารานิ ปฏฺิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากณฺเจว มาตาปีตฺวาทีนฺนฺจ ฌาต-
กานํ กาลกทานํ, ทีฆมฺรตฺตํ, หิตาย สุขาย.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายมตกถ์ตอาหาร
กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ
มตกถ์ตอาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติของ
ข้าพเจ้าทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น ผู้ทำกาลละล่วงลับไปแล้วด้วย สิ้น
กาลนาน เทอญ.

(คำถวายของต่าง ๆ มีคำที่เปลี่ยนจากคำว่า กตฺตทานิ ต่อไปนี้)

สลากถ์... กตฺตทานิ สปริวารานิ อสุกฺกฺจฺจเน จปีตานิ...

ข้าวสาร... ตณฺฑุลาณิ สปริวารานิ...

เสนาสนะ กุฎฺิ วิหาร ... เสนาสนานิ อากตฺตานาคตฺตฺส

จาตฺตฺทฺทฺิสฺสฺส...

ศาลาโรงธรรม ... อิมํ สาลํ ฆมฺมสฺสกาย อุตฺตฺทฺิสฺส

จาตฺตฺทฺทฺิสฺสฺส...

ศาลโรงธรรม ... อิมํ สาลํ ฆมฺมสฺสกาย อุตฺตฺทฺิสฺส

จาตฺตฺทฺทฺิสฺสฺส...

ผ้าวัสติกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน)... วัสติกสาฎิกานิ สปริวารานิ...

ผ้าจํานำพรรษา... วัสฺสวาตฺติกจิวฺรานิ...

ผ้าอจเจกจิวฺร ... อจฺเจกจิวฺรานิ...

ผ้าป่า... ปํสุกฺกุลจิวฺรานิ...

ผ้ากฐิน (แบบที่ ๑) อิมิ สปริวาริ กจินจิวรทุสฺสํ, สงฺฆสฺส
โธโณชยาม. (ว่า ๓ จบ)

ผ้ากฐิน (แบบที่ ๒) อิมิ ฆนฺเต สปริวาริ กจินทุสฺสํ สงฺฆสฺส
โธโณชยาม, สาธุ โน ฆนฺเต, สงฺโฆ อิมิ สปริวาริ กจินทุสฺสํ
ปฏิกุคฺคฺหาตุ, ปฏิกุคฺคฺเหตฺวา จ อิมินา ทุสฺเสน กจินิ อตฺถรตฺถ,
อมฺหากํ ทีฆรตฺถํ หิตาย สุขาย.

รูปเทียน ดอกไม้ เพื่อบูชา อิมานิ มยฺ ฆนฺเต, ทีปฐุปฺปฐ-
วารานิ รตนตฺตยสฺเสว ปฺมุเชม. อมฺหากํ รตนตฺตยสฺส ปฺมุชา ทีฆรตฺถํ
หิตสุขาวหา โหตุ อสวกฺขยปฺปคฺติยา.

กระทงสำหรับลอยประทีป มยฺ อิมินา ปทีเปน อสุกาย นมฺมทาย
นทียา ปฺุลลิเน จิตฺตํ มุนิโน ปาทวลลฺยชฺช อภิปฺมุเชม อยฺ ปทีเปน
มุนิโน ปาทวลลฺยชฺชสฺส ปฺมุชา อมฺหากํ ทีฆรตฺถํ หิตาย สุขาย
ถ้าวตฺต.

ธงเพื่อบูชา มยฺ อิมินา ธชปฺภาเณน รตนตฺตยํ อภิปฺมุเชม,
อยฺ ธชปฺภาเณน รตนตฺตยปฺมุชา อมฺหากํ ทีฆรตฺถํ หิตาย สุขาย
ถ้าวตฺต.

ธงเพื่อบูชา มยฺ อิมินา ธชปฺภาเณน รตนตฺตยํ อภิปฺมุเชม,
อยฺ ธชปฺภาเณน รตนตฺตยปฺมุชา อมฺหากํ ทีฆรตฺถํ หิตาย สุขาย
ถ้าวตฺต.

เวจกฐิ มยฺ ฆนฺเต อิมิ วจฺจกฺฐิ อากตฺตานากตฺสฺส จาคฺคฺทุทิสฺสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส โธโณชยาม, สาธุ โน ฆนฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ อิมิ
วจฺจกฺฐิ ปฏิกุคฺคฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺถํ หิตาย สุขาย.

สะพาน มยฺ ฆนฺเต อิมิ เสตฺถุ มหาชนานํ สาธารณฺตฺถาย
นียฺยาเทม, สาธุ โน ฆนฺเต, สงฺโฆ อิมฺสฺมิ เสตฺถุมฺหิ นียฺยาเท

สกุโข โหตุ, อิทํ เสตุทานํ อมฺหากํ ทิฆมฺมตฺตํ หิตาย สุขาย
สํวตฺตตุ.

เกสขทานมีน้ำผึ้ง เป็นต้น สรโท นามายํ ภนฺเต กาโล
สมฺปตฺโต, ยตฺถ ตถาคโตะ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สารทิกาพาเชน
อาพาธิกานํ ภิกฺขุณฺํ ปญฺจ เกสขฺชานี อนุญฺญาตี, สปรปี นวณฺีตํ
เตลํ มชฺฐ ฝาดินฺตํ, มยฺนุทานี ตกฺกาลสทิสํ สมฺปตฺตา, ตสฺส ภควโตะ
ปญฺจตฺตานุกํ ทานํ ทาทูกามา, เตสุ ปรียาปนฺนํ, มชฺฐญฺจ เตลญฺจ
ฝาดินฺตญฺจ ภิกฺขุณฺญญฺจ สามเณรานญฺจ โอิโณชยาม, สาธุ โน
ภนฺเต, อยฺยา ยถาวิภตฺตา มชฺฐทานญฺจ เตลญฺจ ฝาดินฺตญฺจ
ปฏิกุณฺหาตุ อมฺหากํ ทิฆมฺมตฺตํ หิตาย สุขาย.

หมวดที่ ๔ ปกิณณกะ

หมวดนี้ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติบางประการ ใน
การประกอบพิธีต่าง ๆ ในหมวดต้น ๆ เพิ่มเติมอีก ๕ เรื่อง คือ :-

๑. วิธีแสดงความเคารพพระ

พระที่ควรเคารพในศาสนาพิธีนี้ มี ๒ อย่าง คือ :-

๑. **พระพุทธรูป** หมายถึงปูชนียวัตถุที่เป็นเครื่องระลึกถึงพระ
พุทธเจ้าทุกอย่าง เช่นพระเจดีย์.

๒. **พระภิกษุ** หมายถึงพระภิกษุ และสามเณร ในพระพุทธ-
ศาสนา ซึ่งทรงเพศสูงกว่าตน.

การแสดงความเคารพระดับกล่าวนี้ มี ๓ วิธี คือ :-

๑. **ประนมมือ** ในบาลีเรียกว่า "ทำัญชลี" คือประกบฝ่ามือ ให้นิ้วแนบชิดติดตรงกัน ประคองไว้ตรงระหว่างอก ปลายนิ้วชี้ขึ้น สอกแนบชิดชายโครง. ในเวลาสวดมนต์ ฟังสวด ฟังเทศน์ รับศีล และเวลาพูดกับพระผู้ใหญ่ เป็นต้น.

๒. **ไหว้** ในบาลีเรียกว่า "นมัสการ" คือยกมือประนม ก้มศีรษะลงเล็กน้อย หัวแม่มือจรระหว่างคิ้ว นิ้วชี้จดส่วนบนหน้าผาก. ในเวลาพระนั่งเก้าอี้ หรือยืน เดินอยู่ในที่อันไม่ควรกราบ.

๓. **กราบ** ในบาลีเรียกว่า "อภิวาท" คือกราบลงด้วยองค์ ๕ เรียกว่า "เบญจางคประดิษฐ์" องค์ ๕ คือหน้าผาก ๑ ฝ่ามือตลอด ถึงข้อศอก ๒ เข่า ๒ จดพื้น.

การกราบ ผู้ชายนั่ง "ทำพรหม" คือคุกเข่า ฝ่าเท้ายันพื้นกับกัน, ผู้หญิงนั่ง "ทำนเทพธิดา" คือคุกเข่า ฝ่าเท้าเหยียดดอกไปรองกัน. กราบในเวลาทำวัตร และเวลาแสดงการวาระอย่างสูง.

๒. วิธีประเคนของพระ

การประเคนของพระ คือการถวายของให้ถึงมือพระ. ถ้าผู้หญิงประเคน ต้องวางบนฝ่าหรือภาชนะ เช่นบาตร เป็นต้น ที่พระถืออยู่.

ของที่ประเคน ต้องไม่เป็น วัตถุอนามาส หรือของที่พระไม่ควรจับ เช่น เงิน ทองคำ และไม่เป็นของที่หนักถึงกับต้องหาม. แม้อาหารทุกชนิด ถ้าเลยเที่ยงแล้ว ก็ไม่ต้องประเคน.

ผู้ประเคน ฟังเข้าใกล้พระประมาณ ๑ สอก ไม่เกินศอกคืบ จะนั่งหรือยืน แล้วแต่สถานที่. จับของสองมือ (บางอย่างต้องจับมือเดียว เช่น ข้อนटकของใส่บาตร) ยกขึ้น น้อมถวาย เสร็จแล้วไหว้หรือกราบ

แล้วแต่กรณี.

มารยาทของผู้ประเคน ต้องแสดงออกด้วยความเคารพ ไม่ใช่เลือกใส่ให้ ทิ้งให้ โดยไม่เคารพ, ไม่ควรสูบบุหรี่ ปากคาบ หรือนิ้วหนีบหรือขณะประเคน. คนที่มีนมมา ก็ไม่ควรเข้าประเคน.

๓. วิธีทำหนังสืออาราธนา และทำใบปวารณาถวายจตุปัจจัย

การนิมนต์ หรืออาราธนา (ก็คือการเชิญ) พระ ไปประกอบพิธี ต้องระบุจำนวนพระ ระบุงาน ระบุสถานที่ ระบุวัน เดือน พ.ศ. เวลา ระบุการไป - กลับ. ตัวอย่างดังต่อไปนี้

ขออาราธนาพระคุณเจ้า (พร้อมด้วยสงฆ์รวมทั้งหมด...รูป)
เจริญพระพุทธมนต์ในงานทำบุญวันเกิดของ.... ที่บ้านเลขที่....
หมู่ที่.... ตำบล.... อำเภอ.... ณ วันที่.... เดือน....
พ.ศ..... เวลา....

มีผู้รับ - ส่ง. (ถ้าไม่มี ก็บอกไว้ว่า "ไม่มีผู้รับ - ส่ง")

ถ้ามีการเลี้ยงเช้า หรือเพลด้วย หรือต้องการบาตร - ปิ่นโตด้วย ก็บอกไว้ในหนังสืออาราธนา.

(ใบปวารณาถวายจตุปัจจัย)

ขอถวายจตุปัจจัยอันควรแก่สมณบริโภค แต่พระคุณเจ้า เป็นมูลค่า.... บาท.... สตางค์ หากพระคุณเจ้าประสงค์สิ่งใด อันควรแก่สมณบริโภคแล้ว ขอได้โปรดเรียกร้องจากกับปิยการกผู้ปฏิบัติของพระคุณเจ้า เทอญ.

ใบปวารณานี้ถวายรวมกับไทยธรรมในงานมงคล. ถ้างานอวมงคล มีผ้าทอดบังสุกุล ก็กลัดติดกับผ้าที่ทอด. ส่วนเงินค่าจตุปัจจัยมอบให้ไป

กับศิษย์พระ. อย่างรวมในซองปวารณา.

๔. วิธีอาราธนาศีล - อาราธนาพระปริตร

การอาราธนาศีล นิยมในพิธี ต่อไปนี้ ๑ ในพิธีถวายทาน ๒. ในพิธีสวดมนต์ ๓. ในพิธีเลี้ยงพระ ๔. ในพิธีเทศน์ (ถ้าเทศน์ต่อจากสวดมนต์ ตอนสวดมนต์ไม่ต้องอาราธนาศีล) ๕. ในพิธีแสดงพุทธมามกะ.

ผู้อาราธนาศีล ถ้าพระสงฆ์นั่งบนอาสนะยกสูง เจ้าภาพและแขกนั่งเก้าอี้ ต้องยืนไหว้พระพุทธรูป แล้วไหว้พระสงฆ์ แล้วอาราธนาศีล. ถ้าพระสงฆ์นั่งอาสนะต่ำ ต้องนั่งกราบพระพุทธรูป ๓ ครั้ง แล้วหันหน้าไปทางพระสงฆ์องค์ประธาน ประนมมือตั้งตัวเอง อาราธนาศีล.

การอาราธนาพระปริตร นิยมในพิธีสวดพระพุทธรูป ต่อจากรับศีลส่วนมาก. ถ้าสวดมนต์ก่อนเทศน์ ก็อาราธนาพระปริตรก่อน, สวดจบ ก็อาราธนาศีล. รับศีลจบ ก็อาราธนาธรรม.

คำอาราธนาศีล ๕

(คูในพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หน้า ๗๑)

คำอาราธนาพระปริตร

วิปตติปฏิพาหาย	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา,
สพฺพทฺถุขวินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺธ มงฺคลํ.
วิปตติปฏิพาหาย	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา,
สพฺพภยวินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺธ มงฺคลํ.
วิปตติปฏิพาหาย	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา,
สพฺพโรควินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺธ มงฺคลํ.

คำอาราธนาธรรม

(ดูในพิธีรักษาอุโบสถ หน้า ๗๕)

๕. วิธีกรวดน้ำ

๑. เตรียมภาชนะที่สะอาด เช่นคนที ขวดเล็ก แก้วน้ำ ใส่น้ำที่สะอาด, มีภาชนะรับน้ำเวลากรวดด้วย. พอพระเริ่มว่า ยถา... ก็เริ่มกรวด ตั้งใจอุทิศส่วนบุญ ค่อย ๆ รินน้ำลงในภาชนะใบที่สำหรับรับ (อย่าใช้นิ้วรับน้ำ) ถ้าจะกรวดลงที่ดินก็เลือกดินที่สะอาด. น้ำที่กรวดในภาชนะรอง ก็ต้องเอาเทลงที่พื้นดินสะอาด. พอพระว่า สพุพิติโย... ก็รินน้ำกรวดให้หมด แล้วประนมมือ ตั้งใจรับพร.

คำกรวดน้ำแบบสั้น

๑. อิทํ เม ฌาตึนํ โหตุ. ขอให้ผลบุญนี้ จงมีแก่ญาติของข้าพเจ้า. (ว่า ๓ จบ)

๒. อิทํ เม ฌาตึนํ โหตุ, สุขิตา โหนตุ ฌาตโย.
ขอให้ผลบุญนี้ จงมีแก่ญาติของข้าพเจ้า, ขอให้พวกญาติ จงมีความสุขเกิด.

๓. สพุเพ สตฺตา สทา โหนตุ อเวรา สุขชีวิโน
ขอปางสัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่มีเวรต่อกัน, จงเป็นผู้ดำรงชีพอยู่เป็นสุขทุกเมื่อเกิด.

กตํ ปุณฺณผลํ มยฺหํ สพุเพ ภากึ ภวนตุ เต.
ขอสัตว์ทั้งสิ้นนั้น, จงเป็นผู้มีส่วนได้เสวยผลบุญ, อันข้าพเจ้าบำเพ็ญแล้วนั้นเกิด.

พระศรีวิสุทธิญาณ

วัดบวรนิเวศวิหาร รวบรวม